

მ რ ი

№ 12

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

ერთა ერთობა და ჩვენი „ინტერნაციონალისტები“ —
ა. ალაროდელიისა; შანური შამხაიფა; გა-
საფხულის დამე, ლექსი — ს. ფაშალიშვილისა;
შეთქმულბა, ზაქს 4 მთქ. გადმ. ფრანსუა კომპეტს
„სევერ ტორედიდან“ — ა. შანშიაშვილისა;
ბ. სემენოვის მხსენება — Z.; ჰეროს დახერობა —
ინჟ. ივ. მექმარიაშვილისა; ნუჯალ-ხანი — ივ.
ბუქურაშვილისა.

კვირა, 25 აპრილი საზოგადოებრივი, სამეცნიერო და სალიტერატურო ჟურნალი 1910 წ.

ერთა ერთობა და ჩვენი „ინტერნაციონალისტები“.

—:—

ერთა ერთობა, თუ ერთი ერისაგან მეორეს გასრესას არ იგულისხმებს, იგი უსათუოდ უნდა იგულისხმებდეს ერთა თანასწორობასა და ამ თანასწორობის ნიადაგზედ მათ კავშირსა. ერი ზნეობრივი სოციალური პიროვნებაა და მხოლოდ როგორც ასეთი არსი შეუერთდება მსგავსსავე არსსა სოლიდარობისა, ძმობისა და თანასწორობის ნიადაგზედ.

ხოლო თანასწორობა ნიშნავს თვითთელი პიროვნებისათვის, თვითთელი სოციალური პიროვნებისათვისაც, — ერისათვის საკუთარ, პიროვნულ ღირებულების აღსარებასა. ასეთი აღმსარებელი მისი ღირებულებისა კი არის უწინარეს ყოვლისა ზნეობა და სამართალი, — საერთაშორისო ზნეობა და სამართალი.

მაშასადამე თუ ერთობა ერთა შორის ნიშნავს მათს ძმურს კავშირს, როგორც სწორღირებულების მქონე ზნეობრივ სოციალურ არსთა, — შეუძლებელია საერთაშორისო სამართლისა, და მართალი საერთაშორისო სამართლის ნიადაგზედ არ იდგეს ყოველი გულწრფელი მსურველი ერთა ერთობისა და სოლიდარობისა.

ამისათვის კი საჭიროა გამორკვევა ერთა უფლებებისა, გამორკვევა ყოველ კერძო შემთხვევაში განსაზღვრულ ერისა, ან ერთა უფლებებისა, საჭიროა მორიგების დროს ლაპარაკი ნათელ, გარკვეულ და მეცნიერებაში შემოღებულ საერთაშორისო სამართლის ენითა, და არა ბუნდოვან სურვილთა გამოთქმა, ხშირად მაღალ — ფრაზების რახარუხი, უფრო ხშირად კი ისეთ „ერთობაზედ“ და „თანასწორობაზედ“ ლაპარაკი, რომელთაც ან არავითარი აზრი არა აქვს საერთაშორისო სამართლის ენაზედ რომ გადაეთარგმოს, ან და სრულიად უარ-მყოფელნი

არიან სწორედ ერთა უფლებათა და ნამდვილ თანასწორობისა.

უპირველესი უფლება ერისა, საფუძველი ერთა თანასწორობისა საერთაშორისო სამართლის თვალთახედვით, — არის რომელიმე ფორმის საკუთარ პოლიტიკურ ორგანიზმის შექმნა. რასაკვირველია, თანამედროვე მომქმედი სახელმწიფოთა-შორისო სამართალი უარ-ჰყოფს ერის ასეთს უფლებასა, მაგრამ იგი იძულებულია ყოველთვის ეს უფლება აღიაროს და დააკანონოს, როდესაც ერი ფაქტიურად ანხორციელებს თავისი ენერგიით ამ უფლებასა. გარდა ამისა მიზანი, იდეალი საერთაშორისო სამართლისა სწორედ ერის ასეთის უფლების აღსარება უნდა იყოს, რადგანაც უამისოდ საერთაშორისო სამართალი თვით თავისივე სახელწოდებით წარმოადგენს შინაგან წინააღმდეგობას, — რამდენადაც იგი არ არის ნამდვილი საერთაშორისო სამართალი, არამედ „სახელმწიფოთა-შორისო“.

ამიტომაც გარკვეული უნდა ჰქონდეს ყოველ პატივისმცემელსა და აღმასარებელს საერთაშორისო სამართლისას და სოლიდარობისას, — თუ რომელი ფორმა პოლიტიკური ორგანიზაციისა მიიჩნია მას საჭიროდა და განსახორციელებლად განსაზღვრულ სხვა და სხვა ერთაგან შემდგარ სახელმწიფოში, ან იმ ერთა მომავალ საერთო ორგანიზაციაში, რომელიც დამყარებული უნდა იყოს მათ ნება-ყოფლობით კავშირზედ.

ამასთანავე, რასაკვირველია, უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს თვითთელი ერის სპეციალურ მდგომარეობას, უფლებებრივ-ისტორიულსა, ტერიტორიალურსა, კულტურულსა და სხვა ვეარსა.

ყოველივე ეს აუცილებელია ერთა ერთობაზედ ლაპარაკის დროსა, თუ მართლაც ლაპარაკი სერიოზული და ნაყოფიერი უნდა იყოს, — საკომედიოთ კი მგონი არა სცალიანთ არც დიდსა და არც მცირედ წოდებულ „პატარა ერებსა“.

ამ ელემენტარულ იდეათა ირგვლივ შეიძლება

შეიკრიბოს ერთა უფლებების აღმასარებელთა ძალე-
ბი. ეს ელემენტარული იდეა, —თუ უზენაესი საერ-
თაშორისო სამართლისა და ზნეობისა არა, არსე-
ბულ უფლებათა პატივისცემისა მიხედვით, — აიძულებს
ევროპას ხმა ამიღოს ფინლანდიის ეროვნულ უფლ-
ებათა დასაცველად. ამ ნიადაგზედ მტკიცედ მდგარ
უცხო მეგობრებს ჩვენც, ქართველობაც, — ისტო-
რიულად უფლება მოსილი ერი. — სიხარულითა
და მადლობით მივიღებთ; ხოლო თუ შემოხსენებუ-
ლი პრინციპები არ გვესმა, თუ საერთაშორისო
სამართლის ნიადაგზედ კი არა, არამედ რაღაც
სხვა ნიადაგზედ აღმოცენებულ პრინციპებით მოინ-
დომებს ჩვენი ერთობა სხვა ერებთან, — ჩვენ ასეთი
ერთობა არ გვესმის, — არ გვესმის იმიტომ რომ
არ არსებობს არავითარი სხვა ნიადაგი ერთა ნამ-
დვილი ერთობისა, — და ნურას უკაცრავად, თუ
მათი ერთობისა ჩვენ ვერა გავიგებთა.

მკაფიო, ნათელ, საერთაშორისო სამართლის
ენაზედ გველაპარაკონ, — მაშინ გავიგებთ და მოვი-
სურვებთ გაგებასაც. თუ არ ეხერხებათ ასეთის
ენით ლაპარაკი, — როცა მოახერხონ, მაშინ გველა-
პარაკონ. თუ არა სურთ ასეთის ენით ლაპარაკი, —
ნუ გველაპარაკებინან, ძალას არ ვატანთ.

ხოლო გაცნობა ურთი-ერთისა, პლატონიური
სოლიდარობა, მოყვრობა, კულტურული ერთობა
და სხვ. — ეს სასიამოვნოა, სასარგებლოცაა, მაგ-
რამ საერთაშორისო სამართალთან, ერთა თანასწო-
რობასთან და ერთობასთან მას არავითარი მსგავსე-
ბა არა აქვს, — იგი ერთის მხრით ინტერესისა და
გემოვნების საქმეცაა, და ვისაც სურს, ალბად არ
დაიზარებს ხელი შეუწყოს ამ ფრიად დიდ საქმესა.
მხოლოდ ერთა ერთობასა და თანასწორობაში ნურ-
ვინ აღრევს ასეთს „ერთობასა“ და მეგობრობასა.
იგინი სულ სხვა და სხვა სფეროებში არიან ღე არა-
ვითარი საერთო არა აქვსთ რა ერთმანეთთან.

მაგრამ როდესაც უცხო მეგობარი გეწვევა და
და თან მშვიდობისა და მეგობრობის თაიგული
მოაქვს, — ზრდილობიანად, სიხარულით უნდა შე-
ეგებო; არასოდეს არ უნდა დაგავიწყდეს ის ზრდი-
ლობიანი და საერთაშორისო ენა, რომელიც ერთად
ერთია უცხოთა შორის სამეტყველოდ გაჩენილი. ღე
ზრდილობა საერთაშორისო განწყობილებაში განა
მარტო ერთ-მხრივია — უცხოხადმი მიმართული? არა,
იგი ორ-მხრივია, — როგორც უცხოხადმი, ისე თავის
თავისადმი მიმართული. ვალდებულება უცხოხადმი, —
უფლება საკუთარი, — აი საზღვრები საერთაშორისო
ყოფა-ქცევისა. პატივისცემა უცხოის — პატივისცემა
საკუთარი, — აი წესი საერთაშორისო ზრდილობისა.
ვინც ამას არ ასრულებს, — მან არ იცის როგორ
უნდა მოიქცეს საერთაშორისო საზოგადოებაში და
არც უფლება აქვს ასეთს საზოგადოებაში შესვლისა
და ლაპარაკისა. საერთაშორისო დამოკიდებულება და
ლაპარაკი განა კერძო ბანკეტებზედ ქეიფთა, როცა

ყოველი არა — ფხიზელი რაც მოადგება უნაზედ, იმას
წამოისვრის! განა იქ საკუთარი ოჯახია, სადაც ენას
ბორკილი არ ადევს ღე „გულ-წრფელობას“ საზღვარი
არა აქვს!

დაახ, ჩვენში აკლიათ ეს საერთაშორისო ზრდი-
ლობა, განსაკუთრებით არ იციან საერთაშორისო
ენით ლაპარაკი, შეურაცხ-ყოფენ, უარ-ჰყოფენ საკუ-
თარ უფლებათა, არა აქვსთ თავიანთ თავის პატი-
ვისცემა, — არ იციან, რომ რაც სახლში ითქმის,
ამისი გარედ გატანა არ შეიძლება, რომ ეს დედა-
კაცური ენის ქარტალია, — და კარგი იქნებოდა ჯერ
საერთაშორის ენა ესწავლა ბევრს ჩვენგანს ღე მერე ელა-
პარაკა საერთაშორისო საზოგადოებაში, თორემ არა
თუ ამ ძლიერ საფრთხილო ენით მოლაპარაკეთა, არამედ
უბრალო უცხო ენით მოლაპარაკეთა სმენაც არ
არის ხოლმე სასიამოვნო, როდესაც გალაღებულ
ორატორს კარგად ვერ შეუთვისებია იგი და მიხეც
ძალას ატანს.

... ან იქნებ, როდესაც საკუთარ უფლე-
ბაზედ გაიგონებენ რასმეს ეს ჩვენი შეუღარე-
ბელი „ინტერნაციონალისტები“, — სწორედ ეს უფ-
ლება ჰგონიათ უარ-ყოფა ჩვენი სხვებთან ერთობი-
სა?.. და მართლაც აკი გვაქვს „ერთობა“, აკი ისე
ვართ „დაახლოვებულნი“, რომ ფრანგების თქმისა
არ იყოს, — „ვღრიალებთ ერთად ყოფნის ტკივი-
ლითა“... სხვა რაღა გვინდა?...

ალაროდელი.

შინაური მიმოხილვა.

—:—

წარმოიდგინეთ, მკითხველო, რომ თქვენ ბრძან-
დებით უკიდურესი მომხრე კერძო საკუთრებისა.
ის თქვენ მიგაჩნიათ საზოგადოებრივ ცხოვრების
საფუძველად და არავითარ დამოხმას შესაძლებლად
არ სცნობთ. ამ შემთხვევაშიაც კი კერძო საკუთრება
მარტო უფლება არაა, ის მოვალეობაც არის. საკუთ-
რებას პატრონობაც უნდა, თქვენ უნდა ცდილობდეთ
თქვენ მიწა-წყალს უმეტესი ნაყოფი გამოაღებინოთ,
დაამუშავოთ, შეჭქმნათ მეურნეობა, ისარგებლოთ
ყოველივე გაუმჯობესებით, რაც კაცობრიობას
დღემდის შეუქმნია. მაშინ თქვენ კულტურული ძა-
ლაც იქნებით, მაშინ სხვების ექსპლუატაციის უფ-
ლებასაც; რომელიც თქვენ საკუთრების ქონებამ
მოგანიჭათ, რაოდენადმე მაინც გამამართლებელი
საბუთი ექნება. სამწუხაროდ ჩვენში დღემდისაც
ასეთ მოვლენას ვერ ვამჩნევთ, ან თუ ვამჩნევთ,

ისეთ იშვიათ შემთხვევაში, რომ ყურადღების ღირსიც არ არის. პირიქით სულ წინააღმდეგს ეხედავთ. მემამულე თავის მამულს უყურებს, როგორც დროებით ბინას, რომლიდანაც, რაც შეიძლება, მალე უნდა გამოსწოვოს ყოველი ძალა, ააოხროს და აიკლოს მანვე მცხოვრები გლეხობა და ამ გზით მოპოებული სიმდიდრე გარყვნილებასა და ლოთობაში გაფლანგოს. დღეს ეს მოვლენა ისე აშკარაა ყველასათვის, რომ მასზე ლაპარაკიც არა ღირს. მაგრამ არ შეგვიძლია არ მივაქციოთ საზოგადოების ყურადღება ისეთ მემამულეებზე, რომელნიც ცოფიან მგლებით დაერივნენ გლეხებს, აღარ ზოგავენ ბრალიანს და უბრალოს და უკიდურეს სასოწარკვეთილებამდე მიიყვანეს ხალხი. ვისაც განსაკუთრებით ქართლის სოფლებში უვლია, ადვილად წააწყდებოდა აქა-იქ მოხეტიალე ჯგუფს. ცხენოსნები, იარაღში ჩასხმულნი, გრძელ მათრახით ხელში, ვიღაც გადამთიელი ველურები—ესენი გახლავთ ინგუშები ან სხვა რომელიმე ნადირები, რომელთაც პატიოსანი მუშაობა ეჯავრებათ, ხოლო სისხლი, ადამიანის წვალება-კი სწყურიათ, ენატრებათ. წინ მათ ამაყად მიუძღვის ადგილობრივი თავადი, ქუდი განზე ჩაუკეცია და თითქოს საომრად ემზადება. მერე იცით ვის ეომება? ფარაჯაში გამოხვეულ, საბრალო, ყველასაგან დაბრიყვებულ გლეხს, რომლის ოფლით აღზრდილა და გახარებულა. გულშემზარავია ასეთი რაინდის თარეშობა და მტერსაც არ ვუსურვებთ, რომ თავისი თვალთ იხილოს ამ თავზე ხელ-აღებულ, ჩვენი დაცემულობის შეიღების თარეში... ამ მოთარეშე თავადებსაც ჰყავთ თავიანთი გმირები, თავიანთი ღერენლები, რომელთა საქციელი პირდაპირ საარაკო გახდა. ესენია ბ. გიორგი ამილახვარი და ცნობილი ფალავანი ბაყბაყ-მდევი ზუბიკო აბდუშელიშვილი. არა ერთხელ და ორჯელ დაწერილა ამ გმირების შესახებ ჩვენს გაზეთებში, მაგრამ განაწერით რას გაეხდებით ასეთ პირებთან! ეხლაც „ჩვენ გზას“ მოლითიდან სწერენ: „თ. გიორგი ამილახვარმა ორი სოფლის—დეისის და ჩრდილის გლეხების შინაური საქსეული ეველა კანცელარიაზე მთარეყინა თავის ინგუშების რაზმს. თითუელ კამღს ახდეკინებენ 28 მანეთს. უდელი კამეჩი 30 მ. იყიდება. საქანელს ისევე გლეხები უვლიან, მუშტარი ჯერ-ჯერობით არავინ სჩანს. გლეხების მდგამარეკაა მხელი ასაწერია“.

ვევებერთელა კორესპოდენციაა „დროებაში“ ქსნის ხეობიდან ბ. ზ. აბდუშელიშვილის შესახებ, სადაც მრავალი შემადრწუნებელი ფაქტია მოყვანილი. ბოლოს კორესპოდენტი დასძენს: „ჩვენ მრავალი ფაქტი გვაქვს ხელთ და აქ მხოლოდ ორიადე ნიმუში მოვიყვანეთ. ხალხის ვედრება მათაა, რომ იკისროს ვინმემ მათი გამოსწრაფება“.

ვინ უნდა იკისროს მერმე ეს გამოსწრაფლება? განა ჩვენში რომ ცოტაოდნად იყოს დაცული პიროვნება, შესაძლებელია კერძო პირები შეიარაღებულ

ყაჩაღების ბრბოთი დათარეშობდნ და იკლებდნ ხალხს? ჩვენ მაინც გვსურს ერთი მხრით შევეხოთ ამ მოვლენას. როგორც ვიცით, თავად-აზნაურობას აქვს თავისი ორგანიზაცია, რომელიც თავის მოვალეობად სთვლის დაიცვას ზნეობრივი ღირსება თავის წოდებისა. ფრიად საყურადღებოა ვიცოდეთ, როგორ უყურებს ასეთს მოვლენას თავად-აზნაურობა და მიაჩნია მას წოდებისათვის სათაილოდ თუ არა თავის წევრთა ასეთი მოქმედება, რომელიც ხალხს სულს უხუთავს, სასოწარკვეთილებაში ავლებს და ვინ იცის, რა ზომამდე მიიყვანს?!

* * *

ჩვენი უბედურების ხანა მარტო აწმყოს განადგურებით კი არ დახასიათდება. ჩვენმა ორგულებმა საკმაოდ ისარგებლეს ჩვენი დღევანდელი სისუსტით და თანდათან სპობენ იმ ნაშთებს, სადაც ქართველთა ძველი კულტურის ძალა ცხადად სჩანს. რომ ნათლად დარწმუნდეთ ასეთ მოვლენაში, საკმარისია ინახულოთ მცხეთის სვეტი-ცხოველი, რომლის შესანიშნავი მხატვრობა ბოროტ ხელს თეთრი კირით შეუთხუპნია, ან და განახლებული ბოდბის მონასტერი, რომელშიაც ყველა წმინდანებს ცხვირი ზევით აუწვევიათ. ძველ ნაშთებს ანგრევენ, იტაცებენ და ეს ასეც იქნება, სანამ ჩვენ თვითონ არ დავაფასებთ ჩვენ თავს და ღირსეულად არ შევედგებით ჩვენი ვინაობის დაცვას. ამას წინედ შემთხვევა მოგვეცა დაგვეთვალეირებია ორი ძველი ნაშთი ჩვენი კულტურისა: მტკვრის მარჯვენა მხარეს, კლდეში გამოჭრილი ციხე და ეკლესია სახელად ქვა-ხერელა და დიდებული კლდის ქალაქი უფლის-ციხე. პირველს დღეს სომეხები უფლობენ, ხოლო საყურადღებო ერთი რამ იყო. როცა შევედით ეკლესიაში დასათვალეირებლად, იქ მყოფნი ცოტა არ იყოს, გაოცდნენ. გამოვკითხეთ, რა გაცებთ თქო და პასუხი იყო: „აქ თუ ქართველი შემოვიდა, უსათუოდ მოკვდებაო“: უფლის-ციხე ხომ სულ უპატრონოდაა. გამვლელი და გამომვლელი ანგრევენ, ჯღაბნის შესანიშნავ დარბაზებს, ყოველგან გავერანების და შელახვის კვალია. ციხის ეზოში დარჩენილა ერთი ეკლესია, რომელშიაც წელიწადში ერთხელ სწირავს სხვა სოფლიდან მოსული მღვდელი. სწორედ იმ დღეს შევხვდით ამ მღვდელს, რომელსაც არც ქართული სკოდნია და არც რუსული. აბა რა მომვლელი იქნება ის ჩვენი სიძველისა? მაინც ერთი ფრიად სამწუხარო ამბავი გავიგეთ მღ. ტაბატაძისაგან. ამ ქართულ ეკლესიის მნათედ არის ადგილობრივი სომეხი, რომელსაც შემოსავლის წყაროდ გადაუქცევია თავისი ხელობა. ეხლა ადგილობრივ სომეხობას გადაუწყვეტია ამ ქართულ ეკლესიის შეკეთება, თუმცა იქ შესაკეთებელი არაფერია. მაგრამ საქროა, რაც შეიძლება, შესუსტდეს და წაიშალოს სიძველის ნიშნები. ამისათვის, როგორც

მღვდელმა გადმოგვცა, უნდა ამოყარონ გალავანში უხვად შენახული ძველი სასაფლაოები, საფლავის ქვები გადაადგონ და გაასწორონ არე-მარე. საქმეს უკვე შესდგომიან, კირი დამზადებულია. ამიტომაც საჭიროა ახლავე მიექცეს ამ საქმეს ყურადღება და შეაჩერონ განახლების მოტრფიალენი. საზოგადო კი აუცილებლივ საჭიროა, მთელ ციხეს პატრონი გაუჩნდეს, რომ შეაჩეროს დანგრევა - შერყვნა ამ დიდებულ ნაშთისა. ჩვენ მივაქცევთ ისტორიულ საზოგადოების ყურადღებას ამ გარემოებას და ვსთხოვთ ეს საქმე იკისროს და თუ ამას ვერ შესძლებს, ყოველ შემთხვევაში თავისი აზრი გამოასთქვას.

* * *

ყველამ კარგად ვიცით, თუ რა ჩვენი გადაგვარების ძლიერ ირალად გარდაიქცა დღევანდელი სკოლა. კარგად ვხედავთ, თუ როგორ აბუჩად აგდებულია ქართული ენა. მით უფრო სასიამოვნოა, როცა ორიოდ სკოლას წააწყდებით, სადაც თითქო ეს მშობლიურის დამცირება, ეს თავისი დედის თავისივე ფეხით თელვა არაა გაბატონებული. მცხეთის ქალთა მონასტერში კარგა ხანია თავი შეაფარა პატარა სკოლამ. ნესტიანი ბინა, მუდმივი გაჭირვება და უსახსრობა არ აშანებს მის ხელომდევანელთ. დაულაღვად ეწევიან მძიმე უღელს და ნაყოფსაც იხვეჭენ. ბავშვები მშვენიერ შთაბეჭდილებას სტოვებენ, შედარებით წარჩინებულად იციან სამშობლო ენა, მათი სიმღერა-გალობა გულგატეხილ მამულიშვილსაც კი გაამხნევეს და მომავლის იმედს გაუღვიძებს.

მეორე სკოლა, იმავე საზოგადოებისაგან თითქმის უყურადღებოდ დატოვებული, არის ქალთა სამკერვალო სკოლა. ოცდა ერთს აპრილს ამ სკოლამ სალიტერატურო საღამო გამართა თავის უმთავრეს ხელომდევანელის ეკატერინე გაბაშვილის ორმოცი წლის ლიტერატურულ მოღვაწეობის პატივსაცემლად. ჩინებულნი წამკითხველნი, მშვენიერი მოთამაშენი სცენაზე და მომღერალნი ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. აქაც ვგრძნობდით, რომ აქ ამ ვიწრო კედლებში, დაბალ ქვრ ქვეშ შეუმჩნეველად კეთდება ის დიდებული კულტურული საქმე, ურომლისოდაც არც ერთ ერს მომავალი არ აქვს.

გაზაფხულის ღამე.

—:—

ღრმა ტანჯვათაგან დაქსნული, ძალ მიღუული,
მეტობათაგან განკიცხული, მწირი, კული...
ნადვლით მოცული, უიშულო და დაღვრემილი
უსიხარულო, სევდათაგან გულ დაფლეთილი
ვიდექ სარკმელთან, გაყურებდი ზურმუხტ მინდორ, —
ველს,

ევალით შემკულს ოცნებათა სდგურ—სამეოფელს...
ცის კამარაზედ ვანსკვლავებსა მთვარე ანობდა;
აქრის სხივებით გაფურჩქნულს ტიქის ამობდა.
იქ იადონა საამურად ჭანგებს უსტვენდა;
და ნანანს სმას დაღუმებულს მიდამოს ჭეუნდა!
ვარდი ფურჩქნისი და მის ნიავს ეკანებოდა,
ცით—გრილი ცვრები გაშლილს ფურცლებს ეპყურებოდა...
ფრიალო კლდეზედ მოდელავდა მთის ჩაქუსი;
და ბნის ადლევა ნაკადულის ცელქი ჩუხჩუხი.
ნადვი მდუმარედ დაჭურვებდა თავის აჩრდილს;
და ურს უგდებდა ბუნების სიმღერას ტკბილს!
გრილმა ნიავმა შეკრდის წელღელზედ გადაიარა,
თან წარტაცა კაშხანი, გულის იარა,
ფარუხ ცის თაღმა სიხარულის წამი მანკურა;
სულის სიდრეში შვების სხივმა დაისდგურა...
მოვაგლე თვალი ზურმუხტ მთა—ველს დაფიქრებულმა;
„ქება გაზაფხულს“! დავიძახევი ადტაცებულმა.

ს. ფაშალიშვილი.

შ ე თ ქ მ უ ლ ო ბ ა .

ღრამა 4 მოქმედებად.

გადმოკეთებული ფრანსუა კოპპეს „სვეერო ტორე-ლიდან“

მომხმენი პირნი:

საზარ-ხანი.	გიორგი,	მ ე რ ი
ალაუსუფ.	ელიზბარ,	
დაუდ-ბეგ.	გრიგოლ,	
იბნ-ჰანი.	ლევან,	
დავით მაჩაბელი.	ფილო,	
სვიმონ მაჩაბელი, დავითის შვილი.	სოლომონ.	
მარიამ, დავითის მეუღლე.	მამუკა,	
	ბერი,	
	ელა, საზარხანის საყვარელი.	
	ჯალათი, ამალა, სპარსელი ჯარის კაცები, ქართველი შეთქმულნი, გლეხები და ხალხი.	

მოქმედება პირველი.

ქალაქის ნაპირი ქუჩა. (მოკლანი) კედლები ვაზე-
ბით არის შეფოთილი. მზე ახლად ჩადის.

გამოსვლა I.

ელიზბარი, გიორგი, გრიგოლი და სოლომონი.

ელიზბარი. დიხ, მას შემდეგ ოცი წელია!..

მთლად აახრეს ჩვენი სამშობლო!

გრიგოლ. ჩვენ კი მონურად ქედს ვუხრით
მტარვალს!

ხალხი იტანჯვის მძიმე უღელ ქვეშ
და კვლავ იღვრება უმანკო სისხლი!
ოცი წლის წინად ამ მთის გადაღმა
მამულიშვილნი ურცხვად აწამეს.
თვით ხაზარ-ხანი იქ ბრძანდებოდა!
ამ სახარელს სანახაობას

ხალხი უტყერდა ადვლეკუბლო
და ჯალათი კი, ნაჯახით ხელში,
ელადებოდა უფროსთ ბრძანებას,
რომ ერთის დაჯრით დაქსო სხვი
მამულის ერთგულ მეტროფლათავისა!
სვიმონის მამაც — მოხუცებული
სხვებთან სიკვდილს ელადებოდა!

აჰ, წარუდგა ჯალათს ქაბუკი
და შეუპოვრად მუხლთ მოკურა.
ჯალათმა ნაჯახს მადლა ასწია...

და წამსვე თავი ძირს გადმოგორდა!
იმას სხვა მოჭევა და სხვას — კიდეკ სხვა...

მაგრამ რის მიადგა ჯერი დავითსე,
მწრაფელ ხანმა მადლა ასწია ხელი, —
აღბად მოსწიენდა მტარვალს სისხლის სმა —
და დაიძანა — ეპტიოსო!

სოლომონ. ეკ რას ჭნიშნავდა!

გრიგოლ. იმის გულის თქმის ვინ მიჭხვდებოდა?

ხალხი ჰვლავდა და ამ სანახავს
ზიზღით უტყერდა. აქეთ — იქიდან
უკმაყოფილო დრტვინავს ისმინა...

ელიზბარ. მოხუცი ამ დროს რას ფიქრობდა?

გრიგოლ. იგი აღმოეთდა ასეთ მოვლენით,

მაგრამ რის ხალხის მოკსმა გრგვინავს,
აღტაცებული წამოღვა სესე,
ხანსა მიახერო მრისხანედ თვლი
და უთხრა: „მცირე მოწყალეობაზე
ვერ გავცემ ჰსუსს წალობითავე!
ფხვ ქვეშ გასთელე ჩემი უფლება
და ბრძალვ ჩვენში გათავებულა,
მაგრამ იცოდე, თუ ყოვლად შემსლე
ვაუიშვილს მომცემს — გადავიხდისო!
მტარვალ, მის წინ შიშით ძრწოდო!“

გიორგი. ვაშა მოხუცის გაბედულობას!

სოლომონ: და მერე ხანმა რა უმასხვს?

გრიგოლ. მან ახატავს და დაიშლენს!

მაგრამ შემდეგ კი მას შეწყალება,
ვგონებ, მოჭეზრდა და სუსს უმაცა!
მხოლოდ დავითი მოსწედა მშვიდობას!
მან ჩაიკეტა სისხლის კარი

და გარედ აღარ გამოდიოდა!
იმ წელს მართლაც და დავითის ცოლს
ეუოლა ვაჟი! და იგი არის
ჩვენი სვიმონი. დაბადებოთვე
თან დაჭეოლია მამულისადმი
სიყვარული და თავის გაწირვა.

სწამს შეურეკვლად, რომ ედირსება
ეს ტურთა მხარე თავისუფლებას
და იმედიც აქვს, რომ აღსრულებს
მონურ მამას წმინდა აღთქმას

და ხალხის მხაგრულს ბოლოს მოუღებს!
და ჩვენც, ერთგულნი მამულიშვილნი,
თუ რომ მოვედით დიად განთავად
და გვსურს სამშობლო ვისნათ მტრისგან,
მაშინ ყოველ წუთს მზად უნდა ვიუყნეთ
და წინამძღოლიც ამოვირჩიოთ!

ელიზბარ. ერთხმად სვიმონი ამოვირჩიოთ,

ის ყველაფერში გამოცდილია!

შორს კვილი-წივილი ისმის. შემოდის ჯარის უფ-
როსი. ხარკის ამკრებთ რავდენიმე გლეხი დაუტ-
ყვევებით და უწყალოდა სცემდენ.

გამოსვლა II.

(საყვირის ხმა. იგინივე, ჯარის უფროსი, დატყვე-
ვებული გლეხები. უკან ხალხი მოსდევს).

გიორგი. უბედურება და თვითნებობა!

გრიგოლ. აწიოკეს საბრძოლო ხალხი!

ელიზბარ. რა უნდათ მათგან, ან სათა მიჭევათ?
აჰ სანაზღვრობა და დამცირება!

ჯარის უფროსი. ეველან ცინეში უკართ თავი!

ურჩნი არიან... საკვებ ზიზღი!
სოფელში გლეხებს აქეზებენ და
ისინიც ხარჯს აღარ იხდიან!

ერთი გლეხი. დვთის გულისთავის, მთლად ნუ
გავწირავთ,

ჩვენი ცოლშვილი შეიბრძლევათ!

მეორე გლეხი. ვეღარ შეუძლიათ ხარჯის
გადანა...

რაც კი გეუბნა ეველან წაიღეთ!...
სახლი დაგვაწვათ, სარჩელ შიგ მოჭევა...
რათ გამოვეკვებოთ ჩვენი ცოლშვილი?
შეტვიბრძლევათ!

მესამე გლეხი. თქვე უღმერთანო, რას
მეშრთლებათ...

ოჯახი რასედა ამწიოკეთ?
ურცხვად აჭხადეთ ცოლ-შვილს ნამუსი...
თქვენს მონობაში ამოგვხვდა სული...
და აღარ ძღმდის ხარჯის გადახდა...

ჯარის უფროსი. ხმა ჩაიკმინდა!

მეოთხე გლეხი. შენი ჭირიბე დიდო ბატონო!
 გთხოვ, დამცალოთ ურთი დღე მაინც...
 შედით გლეხვაცის გაჭირვებაში!
 ოთხი შეილი შევსე, ვინდა არჩინოს?
 (ცემა-ტყუებით გაპყავთ: ჯარის უფროსი და ხარკის
 ამკრები გადიან)

გიორგი. ჭხედავთ ჩვენი მოძმეთ, რა რიგ სტანჯავენ,
 აღარ ინდობენ საბრალე გლეხ-კაცს!
 უწყალო ხელთი სახლკარს უწყავენ
 და თან ხარჯს სთხოვენ: გადაიხადეთ!
 სისხლით მონწყულა ტურფა სამშობლო
 და ირგვლივ მხოლოდ კვხესა გაისმის!
 მშობრული ხალხი კვლავ იტანჯება!
 განთიადის სხივს და ბუდის ვარსკვლავს
 შავი ღრუბლები კვლავდა ჭბურავს!
 დიდი ხანია, რაც სიმთა ჟღერა
 შესწება და აღარ გვატკობის სმენას!
 გაჭქრს ოცნება, გამოგეთხვეთ
 ჩვენს დამატკობელს შეება-ღებენას!
 აღმოსავლეთით გრივადი გებურავს,
 მთა-ბარა აფრქვევს ტრემლს მდღელარეს;
 ვხედავ სიკვდილსა, მდღელიდან როგორ
 თავს დასტრიალებს მშობელ მხარეს!...
 იქ ცუცხლის ალო თვით ცასა სწვდება
 აქ სასრნობელა აღუმართათ!
 ხალხი იტანჯვის და მხოლოდ მტარვალთ
 დიდი შევლისი გაუმართათ!
 ჭხარობს მტარვალი გამარჯვებულთა,
 სასხლას სმით იკლავს აღმთეთებას;
 და რომ მონობა დაგვიანდგურს,
 მატრამ კიდევს აღტაცებას!...
 მამულიშვილნი! ნუღარ ვაყოფებთ
 დროს, შევუდგეთ საქმესა დადს;
 თორემ დაუმხო ური ქართველი,
 ვუღარ უღარს ტურფა განთიადს!..

სოლომონ. დროს დაიმსხვრეს ხალხთა ბორკილი
 და აფრიალდეს დროშა სიმართლას;
 დაუ, ჩვენს ხმასედ გამოადვიდონ
 მამულისათვის თავდადებულთა
 და დაიხონ: „სიკვდილი მტერთა!“

გრიგოლ. სამშობლო უნდა განთავისუფლდეს!...

ელიზბარ. აბა წავიდეთ! იქით შეთქმულნი
 გველოდებიან! (გადიან)

გამოსვლა III.

(შემოდის დავითი. ღრმად მოხუცებული, თავის
 შეილ სიმონზე დაყრდნობილი)

დავით. აღარას მარჯებს მე გამხნიკება!.

მთხუცი გული მწარედ დონდება,
 რას ვუმხერ მამულს არსებობულსა,
 დედა დასტრინის ერთგულსა შევდეს....
 მამა დაქვის ქალს ნამუს ახდიდს...
 ძმა ძმას ჭხედავს ხევაში ახეხილს...

მაშგრალთა კერა დანგრეულია...
 სამკლოვიარო ხმა სწვდება ზეტას!—

შეილო დაგბრუნდეთ... შეეოფა გავლას!...

სვიმონი. უიმედობას რისთვის ეძლევი,
 მაგით მიკარგავ თვით მე ხალხის!
 სევდა ნაღველი, განმარტოება,
 კარას ჩაკეტვა, გლოვა და ზარი,
 არავერს არგებს წამსდარ საქმეს!

დავითი. იმედ დაკარგულს რა დამჩენია,
 თუ არა ოხვრა და ტრემლთა ფრქვევა?

სვიმონ. გამხნიკედი მამა! იმედს ნუ ჭკარგავ,
 მუდა არ არის ცა მოღრუბლული!

დავით. სიტყვა-მასუხში მუდამ გითმობდი,
 მაგრამ მერწმუნე, მარტოკა ყოფნით
 განმარტოებულს ჩემს სასახლეში,
 თავს კარგად ვგრძნობ და წუთიერად
 ვივიწებ კადეც, რომ ჩვენ მამული
 უღვთო მტრისაგან აგვობრების!
 ოჰ ჯოჯოხეთო! აგვიოხრეს და
 ვერ კი ვასრულებ მოვალეობას!
 რას ვხედავ ესლა?—ხალხთ სიღარბის
 და მხოლოდ მოთქმის, კვხესა—გაებას!
 ჩვენთა დიდებულთ ტურფა სასლკარი
 დანგრეულია, ქვა-ქვას არ აძვეს
 და მოედანზე ხანის ბრძანებით
 ლომთა ქანდაკი სალოცვად დასდგეს!
 წმინდა ტაძარი დანგრეულია!
 ზარის გუგუნი აღარ გაისმის!
 ენას გვართმევენ... სულს გვახუთავენ
 და მამულიშვილთ ჯვარზე აკრავენ!
 ახ, რად შევესწარ ამ ბედგრულ დედეებს!...
 ნუ თუ ქართველნი ამას ველოდით?—
 ამ მთის გადაღმა ოტი წლას წინად
 ხანმა მრისხანემ ურცხვად გვაწამა!
 ოღეს ის წუთნი მაკონდებიან,
 მოხუცსა გულსა ჭქეჟნის სვანდისი
 და ის ადგილი კვლავ მეჩვენება
 ჩემთა მეგობართ სისხლით შესვრილი!
 ოჰ მოკონება!—მთ თავი დასდგეს,
 მე კი ცოცხალი დავიარები.

სვიმონ. დამშვიდდი მამა! სულ ვეკლამ იცის,
 ვით ასრულებდი მოვალეობას!
 დღესაც ჰატვის გცემს ხალხი ტანჯული!
 რის წამებულნი იმ გოლგოთასზე
 სამშობლოსათვის თავსა სწირავდნენ,
 შენ აღთქმა დასდე უფლის წინაშე
 თუ რომ ვაფიშვილს მოგანიკებდა
 გადაუსდიდა სამაგიეროს!
 და მართლაც, იმ წელს ყოფნად ძლიერმა
 აკურთხა თქვენი ცოლქმრის კავშირი
 და გამოგზავნა იმ დიად აღთქმის
 აღსასრულებლად და მეც მისდა ვარ!
 გვერდში მიდგანს მე მეგობრები,

მრავალი ხალხიც ჩვენ თანაგვიგრძობს
 და, ვგონებ, მალე ცა მოდრეულელი
 უკანასკნელად დაიგრილებს,
 მთის ნიაღვარი აღქაფებული
 წაჭლებავს მინდვრის სისხლის მსიქელ ვორნებს!
 მრავალტანჯული ხალხი აღსდგება
 და კვლავ შეტეხვით თავისუფლების
 ქართველთა დროშა აფრიალებს!

დავით. ოჰ, რომ იცოდე, რა რიგ მისახის,
 როს სიტყვა შესმის თავისუფალი;
 უკან დაგბრუნდეთ! არ მსურს ვუცქირო
 ხალხთ სივარდს და ახსრებს!
 აწ ცალი იქნის სმარეს მიღვა
 და უკანასკნელ სიტყვების დღეებს
 დაგლევე ტანჯვაში ჩემს ერთგულ ცოლთან!
 და თუ შეღირსა გარედ გამოსვლა,
 დაე, ეს იყოს ამ ნეტარ დღეს,
 როს ჩვენი ერთი დაამსხვრევს ბორკილს!
 და შენც მასარებ მამულის დახსნას!
 ჭე, მზის სხივებო, უკანასკნელსა
 სულამს მოგვიღებნი... — აბა წავიდეთ!

გამოსვლა IV.

სვიმონი გააცილებს და ისევ მალე დაბრუნდება.
 შორიდან მუსიკის ხმა მოისმის, ზომელიც თანდა-
 თან ახლოვდება. შემოდინ ელიზბარი, გრიგოლი,
 გიორგი, ლევან, ია, მამუკა დი სხვები. შემდეგ
 სვიმონი. აქეთ იქიდან ხალხი მოაწყდება.

ელიზბარ. ხანი ქართველებს ურცხვად დაგვცინის!
გრიგოლ. რა ამბავია?

ელიზბარ. სლამობით ეგ ქალაქ გარედ

გაივლის ხელზე სუფთა ჭებრე...
 ამ გზით მოდიან, ჩვენც დაგვიანხავს
 (გარედან ხმები ისმის: გზა, გზა!)

მას თავდასხმის დიდი შიში აქვს,
 მიტომ თან მოსდევს დიდი ამაღა,
 რომ დაიფარონ ქვეყნის მტარვალი!
 თურმე მხარეულს აღარ ენდაბა,
 მუდამ ექამსა საჭმელს ამინჯებს
 და თუ დარწმუნდა, რომ არას ავნებს
 მხოლოდ შეჭმასა მამინდა ჭებდავს!

გრიგოლ. ის მშვენიერი ვინ უზის გვერდით?

ელიზბარ. საგანი მისი ვნებათ— დეღვის!

ქართველი ქალი! — სახელად ელა!
 ერთ თავადის შვილს ძლით მოსტაცა!

ფილო. (შემინებული) ხსნა ვუფრთხილდეთ, ჩვენ
 დაგვანქვრდა...
 დაგვანქვრდა...

გზირი. ხალხო! გიცხადებთ ხანის ბრძანებს
 და ვინც თქვენგანი არ აღასრულებს
 სსტოვი რისხვა თავს დაატყდება.
 როდესაც ხსნა გამოთაროს
 ეველამ ქუდები მოხსადგეთ
 და მოწიწებით მუხლთ მოაყარეთ!

(შემოდინან ჯარის კაცნი და ხალხს აქეთ იქით ერე-
 კებიან. დიდი პროცესია. როდესაც ხანი გამოჩნ-
 დება, ყველანი ქუდებს მოიხიდან და მუხლთ მოი-
 დრეკენ, გარდა შეთქმულებისა. ხანი რა დაინახავს,
 რომ სალამს არ მისცემენ, განრისხებული დაიძახებს.)

ხანი. ვინ არ მტემს ზატოვს?

ალა უსუფ. სულ ახალგაზრდა თავადიშვილი!

ხანი. ეველა დასჯეთ!

ელა. (ამ დროს სულ სვიმონს უცქერდა და
 რა გაიგებს ხანის უკანასკნელიტყევებს, შემკრთალი
 დაიძახებს).

არა! ვერ დასჯით! — დმერთო, ის არის!..

რა რიგ ვნატობდი მის შესჯერასა.

შესჯედი და შესმის: დასჯევითო!

ხანი. ამას ლერწამს ქარი მოსჩეხავს...

მეც დღეს მტერი ვარ ამაუ სულასა!

უნდა ეოველი შიშითა თრთოდეს!

ელა. გთხოვ ზატოვო: მათ არ იცოდნენ!

ხანი. არ შეიძლება! ჯერ არ გამორადა

ძარღვებში სისხლი ამოხეხისა!

კადევ ურჩობენ! — სსჯევი ეველას!

ელა. მე კი გულით მსურს, მათ ზატოვო!

(სვიმონს უცქერის)

მას რად დამხირდი ეველა სურვილებს

ავისრულებო? გთხოვ ზატოვო!

ხანი. ეგ ჩემო კარგო, არ შეიძლება:

მე, მათ ბრძანებულს, ზატოვი არ მტეს, —

სხნს კადევ გულში ბოროტა უძეკო!

ძლიერი არის დიდი სმარეთა..

ძლევა მოსილი აწ ღომი ცოცხლობს

და ვაი შეფენ ტანტის ორგულას!

მათ არ ასცდებთ სიკვდილით დასჯა!

სვიმონ.

(ხმაღზე ხელს მოივლებს, მაგრამ სხვები შეაჩერებენ)

მას ჩვენ დირსებას ხმალი დაცავს!

ელა. აბერ, ვერ ჭხედავ, იგა ჭანუკა

რა შედიდურად გვიტყერას ჩვენსა?

და ეგ ჭანუკო უნდა დაჭსავო

მხოლოდ მიტომ, რომ არ დაიხტა?

გთხოვ ზატოვო... ეს არ იცოდნენ!

ხანი. რად გამოდიხარ შენ მათ მოსარჩელე?

სურც კი მაქცევ უურადლებას!

ელა. სულ მცირე თხოვნას არც კი მისრულებ!

აღარ გიუფარარ! დაგბრუნდეთ შინა....

გასიერებებს აღარ მაქვს გული!

ხანი. ელა, დამშვიდდი? ნუ მირასხდება!

გსურს ვაზატოვო? — მეც ვასრულებ!

ეს კი იცოდნენ, რომ დღეს შემდეგ

მაც დახმარებს სსჯევი მოსდევს,

თუ სე ურჩობა კვლავ განმეორდა!..

მხოლოდ ჩასწერეთ მათა გვარება! —

ფრთხილად თავხედი! ძრწოდეთ ჩემ წინა,

ძლა დატათ მოთმინებას,

თორემ ჩემს რასხვას თავსედ დატკეხს
 და გაწვევლინებთ გაჩენის დღეს!
 აბა, წავიდეთ, ჩემო ღამაზო!
 დავსტკებთ ბუნების სამშვენიერთ!

გამოსვლა V.

(იგივენი, ხნის და ამაღლის გარდა. შემდეგ ბერი ფილადელფოსი.)

გიორგი. (სვიმონს)

მომეცი ხელი, ძმავე, მოგილოცო!

ელიზბარ. ვერა, ვერ ჩაქვლავთ ჩვენ სიამაყეს!

ქართულისა სული მანდა სტატხლობს!

გიორგი. ნამდვილი უთქვამთ ჩვენ წინაპართა:

მუშლი მუხასაო, კარს ეხვეოდანო,

მაგრამ მუხა მანდა ცატხლობდა!

ჩვენ თავსედ ბეჭდულ გადაუვლია

შავს დრუბელთ გუნდსა, ცეტხლის მიფრქვევლას,

მაგრამ ამაყსა და შეუწოვარს

არ გასტკნია გული ქართველს!

(შემოდის ბერი ფილადელფოსი)

ბერი. მშვიდობა თქვენდა მამულიშვილნი!

ყველანი. (სისარულით)

ოჰ, ფილადელფოსი!

ბერი. უფალი იეოს თქვენი შემწე!

გრიგოლ. რა ამბავია როდის დაჭბურხნდი?

ელიზბარ. ქართლი რას ფაქროს? რა ეოფაშა?

გიორგი. აჯანყებიათავის ხომ მზად არიან?

ფილადელფოს. დეთისა შეწევნით—კარგაა საქმე!

ჟურ დამატელთ უველს დავგატნო

და დავწვრილებით შემდეგ მოგიოხრობთ!

მაგრამ სვიმონი მთლად გამოცვლიდა.

მისი თვალები რასხვით ბრწყინავენ

და, ვგონებ, მალე მტერს თავსახს დასტკემს!

იდადეს მარად სხელი დეთისა!

მისი მადლითა უველათერს შექედებთ!

შეირივად ქართლში რის გავემგზავრე,

გზა-გზა ნადუელი არ მსხვენიებდა

და ვფიქრობდი თუ ჩვენ წინამძღვრად

ვინ აგვერჩია დიად ბრძოლისათვის,

მაგრამ, რა ვხედავ სული ჭნეტარებს

და იდუმალი ხმა ჩამოურჩელებს:

აი, ეს არის დეთით არჩეული,

წინ განუძღვება ხალხს მრავალ ტანჯულს

და დავგაბრუნებს თავისუფლებას!....

ყველანი. ჩვენ უვევ იგი ამოვარჩიეთ

შეთქმელთ წინამძღვრად!

სვიმონ. მეც მივირჩიე წინამძღვრებას,

თუმც დიდს საქმესა მავით მავლებთ!

და დავ, ბრძოლავნ ძმანო, გახადდე!

დაე სამშობლოს დაჟურად ცახედ

უკანსკენელმ მუხმა ივრგვინოს

და ნიადვარმა მადლ მთებისამ

ბარად წაღვეთს უწმინდურებას,

რომ აღარ ვინახოთ ჩვენი მოძმეთა

მწარე სიკვდილი აწიოკებს!

შემოვიერთოთ ჩვენი ერთგულნი,

ხალხსა ვაუწვოთ დიადი წამი

და იმედია რომ აჯანყებს

ჩვენს გამარჯვებით დავვირგვინდება!

განუდევნოთ ჩვენგან შიში და ძრწოლა

და მოთმინებით იმ წუთს ველოდეთ,

როს ბაიარდას ჩვენსას აღვმართავთ

და მაშინდელ ხილში გრგვინვად გაისმის;

სიკვდილი ანუ თავისუფლებას!

ელიზბარ. მაგრამ ანდრევა რა დღეს დავნიშნოთ?

აი ეს არის, მამულიშვილნი,

უნირველესი ჩვენი სკაითისი!

მე ამას ვარჩევ ამ დღეებშივე;

შემოდგომობით ხალხსა სცაღანს!

ამ დროისათვის თვითუელ შეთქმელს

მზად უნდა ჰყვავდეს ჯარი მებრძოლი.

დავიწვოთ კადეტ არეულობას!

ან და სხვა ხერხი უნდა ვიღებოთ.

ბერი. ელიზბარისა მე თახსმა ვარ.

ქართლი მზად არი და ჩვენსკენ კადეტ

გამომგზავნენ, მხოლოდ ზირდაზირ

აქ არ შემოვლენ. ესტატე,—მათი

ჯარის უფროსი—დაბურულ ტყეში

დაახანაკებს და როს ვცნობებთ

ჩვენ ბრძოლის დროსა, თთხი ათხი

ქართველი მტერსა თავს დაესხმება.

მათ გადმოვლახეს მთები, მინდვრები

და ჟურ შორიდან მოგვესმის მხოლოდ

თავისუფლების ნიავის ქრულს!..

გიორგი. ქართლი მზად არის!

ელიზბარ. კახეთიდანაც რევაზი გვითვლის:

მეც მზადა ვარო!

გრიგოლ. ჩემდა!.. ჯამუში გვიანდვადება.

გიორგი ჩემი მახვილი მას ხასუსს გასტკემს!

შესდექ! ვინა ხარ?

გამოსვლა VI.

იგივენი და ელა.

ელა. ეს მე ვარ—ელა.

ხანი გაერთო ნადრობას

და მე კი ცხენით აქ გამოვქუსლე

რომ კვლავ მუნახა იგი ჭაბუკი... (უცბად შესდგება)

მაგრამ თქვენ ვეკლამ რად მოიწყინეთ?

ვგონებ საქმე გაქვთ—მე შეგაფერხეთ!

ელიზბარ. მაგას რად ბრძანებთ?

თქვენ დავგვისხენით განსცდელისგან

—ვეკლანი უდრემს მადლობას გწირავთ.

ელა. მე არა მჯერა, რომ ეც მადლობა

გუდწირფელი იეოს! მე ხომ ხანისა

საუვარელი ვარ! დიანს! რომელმაც

თქვენი მამული მთლად აათხრა!

რად არ შეგებობით შურით და მტრობით?

თქვენი სამშობლო ხომ ჩემიც არის?

გრიგოლ. თქვენ არას გერჩით, მაგრამ ხანსა კი მზად ვართ მივუძღვნათ შურისძიებას.

ელიზბარ. თქვენს კეთილს გულის მარად ჰატყვის ვცემთ!

და მით უფრო რომ თქვენ თვით მისგერბული ხართ!

ელა. დიდათა გმადლობთ მაგ სიტუებებისთვის, მაგრამ თქვენ ჯგუფში ერთი ჭაბუკი გაფითრებული მე ზინს მარიდებს.

მე მსურდა მისი სიტუვა გამეგო, მიტომ დაგბრუნდი თქვენს სახანავად. — მორცხვა ჭაბუკო, რად ხარ მდუმარე?

მითხარი რამე რომ ბედნიერად ჩავსთვალთ თავი და ვაიმაყო, რომ მშებნიერი დაბუბებულვარ!

სვიმონ. სიყვარული თუ გრძნობათ დატკობთ სრულიად გულის ან განუტდას,

მაგრამ დღეს თქვენმა კეთილმა ქცევამ ძლიერ ბეჭი რომ გულის აგრძნობინა!

„ვაჭ რა ძნელია ვარდი დამტირდეს და უწყლოობით კოცორი დაიკვნდეს!“ — მაგრამ დღეს ვმარა, არ გაფაგრძელებ!... —

თქვენ დაგვიხსენით განსხვავებისგან და დიდად გმადლობთ მოწყალებისთვის!..

ელა. ციური ხმები! მაგრამ ჩემს სხეს მან ერთხელაც კი არ შემოჭხედა!

მადლობას მწირავთ!... — ახ, რომ შემედლოს უფრო დიადი მე სამსახური,

ვფიცავ სიტყვებს ან დაფხოკავდი! მშვიდობით ერმანა! არა, არა მსურს სიტუებით თავი მე შეგაწიხთ!... (ელა გადის)

გამოსვლა V II

იგინივე. ელას გარდა.

ელიზბარ. რა უცნაურად ღაზარაკობდა!

გრიგოლ ტრფობის ისარი გულის მოჭხეუდრია!

ცით მოვლენილი ანგელოზია!

ელიზბარ. (სვიმონს) შენთანს ჰსურდა მას ღაზარაკი

სვიმონ. თავი მხნებეთ! აწ დრო არ არის

ქალის მშვენებამ ჩვენ გაგვიტაცოს!

წინ გვიდევს დიდი მოვალეობა!

უკვე იწეობა ბრძოლა შედგარი

და ეველამ ფიცი უნდა მივიღოთ,

რომ სამშობლისთვის თავსა გაფწირავთ!

ყველანი. უნდა შევფიცოთ!

გიორგი. თუ გესურს რომ ხალსი ავაფერთოვანოთ

საჭიროდა ვრატხ მტარგლისა სისხლში

ამოვლებული ხმალი ვუჩვენოთ.

საგმიროს საქმე ხალსს განამხნევეს

და დიდ ბრძოლისთვის თვის თავსაც დასდებს!

ეს არის ჩვენი მოვალეობა.

არ უნდა შევდრკეთ თუნდაც რომ ჯარი,

მრავალი ჭეუღდეს გარშემორტყმული!

ამით დავიწყეთ არეულობა!

აი, ეს იყოს შეთქმულთ ნიშანი მათნ ეოველმა ხმალს ხელი სტაცოს

მეტეხზედ დროშა ავაფრთავოთ

და გამარჯვება ერსა ვახაროთ!

ელიზბარ მე თანხმად ვარ!

ყველანი. თანხმანი ვართ ავრეთვე ჩვენცა!

სვიმონი. (თავისთვის) ტანჯულო კუთხეუ აწ გათენდება,

თავისუფლების სიო დაჭებურავს

და საუკუნით ხალსი ჩავრულო

სიმათლის დროშას აავრთავებს!..

სოლომონ. ჩვენგანით რომელი წარსდგეს ზირველი და მტარგლის სისხლში შედებოს ხმალი?

გრიგოლი ჩემს წინაშათა ეველა იცნობდა,

დღესაც ჩემს სახელს ჰატყვის სტემენ

მისი მომანდეთ მე აღსრულება!

ელიზბარ. მე უფროსი ვარ ეველა თქვენზედა!

გიორგი. მე აღვძარ კითხვა მაგის შესახებ,

მაშ აღსრულებაც, ვთხოვთ. მე მომანდეთ!

სვიმონი. თქვენ ამირჩიეთ მე წინამძღოლად,

მაშ მისი მოკვლაც ჩემი საქმეა.

და თუ ამ წმინდა შურის ძიებას ვერ შევასრულებ, — ისე მოკვდები, —

დაე ეს აღთქმას საფლავში ჩამუვეს

ჩემდა საქვენად და სტანჯველად!

მაგრამ თუნდ მოკვდე და დავამარხო,

მსურს წინად ვიყო დარწმუნებული,

რომ მამულისა ამოხრებულს

თქვენ მანც არის შურსა მიაგებთ!

ახა, ერთმანეთს მტკიცედ შეეფიცოთ,

რომ ამ აღთქმისთვის თავს დასდებს ეველა!

ყველანი. დე მაგე იყოს! ახა შევფიცოთ!

(ხლომებს იშვილებენ, მუხლოთ მოიყრიან და ბერი აფიცებს)

ბერი. (ამბობს სხვები იმეორებენ)

ფიციცათ სამშობლოს კეთილ-დღეობას,

ფიციცათ სიმათლეს თავისუფლებას,

რომ თავს გაფწირავთ მამულისთვის!

დე მომავალი იყოს მსაჯული,

ჩვენი სახელი ზიზღით ახსენონ,

თუ სამშობლოსთვის თავი არ დავდეთ!

ამინ!

ფ ა რ დ ა .

მ. მანიაშვილი

ჰაერის დაპყრობა.

—:—

ჰაერონავტიკა (ჰაერში ცურვა): ჰაეროსტატები, ღირიყაბლები; მათი ღირსებანი და ნაკლულღვანებანი, მათი მნიშვნელობა. — ჰავიაცია (ჰაერში ფრენა): ჰაეროპლანები — მონოპლანები; ბიპლანები... პოლიპლანები; მათი ამწყეო და მომავალი; ღირიყაბლების და ჰაეროპლანების შეღარება; დასკვნა.

—

კაცობრიობის კულტურის განვითარებას საუკუნოების ისტორია აქვს, მაგრამ ამ განვითარებაში არც ერთი საუკუნე არ ყოფილა ისეთი ნაყოფიერი, როგორც მეცხრამეტე საუკუნეა; ამდენხანს თუ ამ კულტურის ევოლუცია ნელის ნაბიჯით მიდიდა, მეცხრამეტე საუკუნიდან ის თავბრუ დამხვეველი სიჩქარით მიისწრაფება წინ: ორთქლი, გაზი და ელექტრონი, როგორც მამოძრავებელი ძალა; ლოკომოტივი, პოტა-ტელეგრაფი, ტელეფონი, როგორც ხალხთა შორის სხვა და სხვა დამოკიდებულებების განმამტკიცებელი საშუალებანი — აი სხვათა შორის უძლიერესი ფაქტორები ამ უკანასკნელი საუკუნის კულტურის ევოლუციისა. ბუნებამ ადამიანი სხვა ცხოველებთან ერთად ხმელეთისათვის გააჩინა, მაგრამ ადამიანმა თავისი ძლიერება წყალზედაც შექმნა, და აი ამ ბოლო დროს მან ჰაერსაც მისწედა და იქაც ბატონობა მოინდომა. თანამედროვე ჰაერონავტიკა და ჰავიაცია ორ სხვა და სხვა დიამეტრალურ მოწინააღმდეგე პრინციპებზედ არიან აგებულნი; პირველის აპარატები უფრო მსუბუქია; ვიდრე ჰაერი, ერთნაირივე მოცულობის, მეორესი — უფრო მძიმე ვიდრე ჰაერი; ჰავიაციის ისტორია ისე გრძელია, როგორც კაცობრიობის ისტორია; ადამიანი დასაბამითვე ლამობდა ფრინველების წაბაძვას და ჰაერში ფრენას, მაგრამ მან მხოლოდ ეხლა მიადწია თავისი დიდი ხნის წადილს. ჰაერონავტიკას ერთი საუკუნის ისტორია აქვს; ის საფრანგეთში დაიბადა და იქვე განვითარდა; 1783 წელს პირველი ჰაეროსტატი ძმ. მონგოლფიერებმა გააკეთეს. — ჰაეროსტატი ან სფერიული ბალონი (ბურთის მსგავსი) მსუბუქი გაზით არის გაბერილი; ფიზიკოსმა შარლიემ მონგოლფიერების ჰაეროსტატი წყალბადით გაბერა, რომელიც 14 ჯერ უფრო მსუბუქია, ჰაერზედ და ამ ბალონით ის ჰაერში ავიდა; აქედან დაიწყო ჰაეროსტატის განვითარება, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს მეტეოროლოგიის განვითარებაში; ჰაეროსტატი შესდგება აბრეშუმის, პაკლის ან სხვა რაიმე მატერიისაგან და რომ გაზი არ გაიბაროს, გორდგან ის გალიფულია ლაქით ან რაიმე სხვა ნივთიერებით, ბალონს ქვევით კალათი აქვს მიბმული, სადაც ჰაერონავტია. — რამ-

დენად ბალონი მსუბუქია და მისი მოცულობა დიდი, იმდენად ის უფრო მალა ადის ჰაერში. როცა ის გზაში ატმოსფერის გავლენით დამძიმდება, საჭიროა მისი ხელოვნურად გამსუბუქება, ამისთვის ბალასტს აკლებენ, რომელიც ბალონში თან დააქვთ. და ბალონიც მალა მიდის. ძირს ჩამოსაშვებად კლავანს გახსნიან და გაზს გაუშვებენ — ამნაირი ბალონების საშუალებით პირველად საფრანგეთის გამოჩენილი ფიზიკოსები ჩვენი ატმოსფერის გამოკვლევას შეუდგენ: გაი-ლიუსაკი ათი ვერსის სიმაღლეზედ ავიდა ჰაერში; შემდეგ გლეშერი, კოკსველი, კამილ ფლამარიონი, ტისანდუე და სხვანი. დღეს ჰაეროსტატებს მარტო მეცნიერებისათვის კი არა, სპორტისათვისაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, — მაგრამ რაც უნდა იყოს, ის ქარის კაპრიზს ემორჩილება; იქით მიდის, საითკენაც ქარი ჰქრის; საჭირო იყო ჰაერონავტს თავის ნებაზედ წაეყვანა ჰაეროსტატი და აი ფრანგმა ინჟინერმა ბლანშარმა გამოიგონა შესაფერისი საშუალებანი; მან კალათს ორივე მხარეს ბორბლები მიბა და თან საქეც. ამ ბორბლებს ხელით ატრიალებდა და ამნაირად განაგებდა თავის ნებაზედ ბალონს. 1785 წელს მან ამნაირ ბალონით ლამანშის სრუტე გადაიარა — აქედან იწყება ჰაერონავტიკის განვითარება. მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ორთქლის გაუმჯობესებული მოტორები გამოიგონეს. ინჟინერმა ჟიფარმა გამოიყენა ეს მოტორები ჰაეროსტატებისათვის და ამით საფუძველი დაუდო თანამედროვე ღირიყაბლების განვითარებას — შემდეგ ელექტრონული მოტორებიც იხმარეს, მაგრამ არც ერთს და არც მეორეს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა არ ჰქონდათ ღირიყაბლებისთვის, საჭირო იყო რაც შეიძლება მსუბუქი მოტორი, ოცი თუ ოც და ათი წელიწადია, რაც განვითარდა გაზის ინდუსტრია, რაც გამოწვეულია ქვა-ნახშირის და ნავთის ინდუსტრიის ზედ მიწვევით განვითარებით, გაზის ინდუსტრიამ (უმეტესათ ბენზინის და სხვა ესენციის) განავითარა ავტომობილიზმი, საფრანგეთს პირველი ალაგი უჭირავს ავტომობილიზმის განვითარებაში; ავტომობილის ტიპის მოტორმა დიდი როლი ითამაშა ღირიყაბლების და ჰაეროპლანების განვითარებაში. — ამნაირად ეხლანდელი ღირიყაბლი შემდეგი ნაწილებიდან შესდგება — ბალონი უმეტეს ნაწილად წყალბადით გაბერილი; მოკრძრ ფორმის: ცილინდრის ფორმის (გერმანიის ღირიყაბლების ტიპი) სიგარის და კვერცხის ფორმის (საფრანგეთის ღირიყაბლების ტიპი). ეს ფორმა გამოწვეულია ქარის თუ ჰაერის მოწინააღმდეგე ძალის დასაძლევად, რაიც ძალრიან მავნებელია ღირიყაბლების ცურვის დროს — ჩვენ დაბლა დავინახავთ; რომ სწორედ ჰაერის მოწინააღმდეგე ძალა დიდს როლს თამაშობს ჰაეროპლანების ფრენის დროს — ბალონს დაბლა გონდოლა (ან ნავი) აქვს მიბმული, სადაც

მოთავსდება ჰაერონავტი და ღირიყაბლის მამოძრავებელი მოწყობილება: მოტორი, რომელიც ატრიალებს ქახრას, ამის ჩქარი ტრიალი სკრის ჰაერს ისე, როგორც გემის ქახრაკი სკრის წყალს, — საქე ჰორიზანტალური ღირიყაბლის მისახვევ-მოსახვევად, ვეტიკალური საქე ღირიყაბლის ზევით ასაშვებად და ქვევით დასაშვებად — სტაბილიზატორი ღირიყაბლის ჰაერში გასაჩერებლად — ღირიყაბლების გარეგანი კანი ხან მაგარი კარკასიდან შესდგება, მეტალიდან ან ხიდან, როგორც მაგალ. გერმანიის ღირიყაბლი ცეპელინი, ხან რბილი — (საფრანგეთის ღირიყაბლების ტიპი). ღირიყაბლები დიდს როლს ითამაშებენ სფერიულ ბოლონებთან ერთად ატმოსფერის გამოკვლევაში, პრაქტიკულ ცხოვრებაში სამსახურს გასწევს ომიანობის დროს, მოგზაურობისათვის. ბევრია იმისთანა ალაგები, საცა ადამიანის ფეხი ვერ მიეკარება, ამნაირი ალაგების გამოსაკვლევად ღირიყაბლებს დიდი სამსახური შეუძლიან და სხვა, მაგრამ მისი ფართო პრაქტიკული მნიშვნელობა ვიწრო ჩარჩოებში იქნება, რადგანაც ბევრი ნაკლულოვანებანი აქვს, როგორც მაგ. ძრიელ ძვირია. ერთი ღირიყაბლი თავისი მოწყობილობით 200 — 300 ათასი მანეთი ღირს; შეიძლება გაზი აფეთქდეს ბალონში; შეუძლებელია, რომ მიწაზედ გაჩერდეს, თუ გაზი არ გაუშვით და ამნაირად ყოველთვის გაზით გაბერვას თხოულობს. საუკეთესო კონსტრუქციის ღირიყაბლები საფრანგეთის და გერმანიისა; გერმანიას ამ ჟამათ ყველაზედ უძლიერესი ღირიყაბლები ას ფლოტი აქვს; ერთის შეხედვით გასაკვირველია, თუ რისთვის დაუთმო საფრანგეთმა გერმანიას უბირატესობა თავისი გენიის ნაყოფის სარგებლობაში; მაგრამ საფრანგეთის გენია ღირიყაბლებზედ მარტო არ შეჩერდა, ჰაერის დასაპრობლად მან უკეთესი პრაქტიკული საშუალება გამოიგონა — ეს ჰაერობლანებია. ჩვენ გვინდა ეხლა ამაზედ შევჩერდეთ.

(შემდეგი იქნება)
ინჟ. ივ. მექმარიაშვილი.

ბ. სემენოვის მოხსენება.

—:—

რუსეთის საზოგადოებაც თანდათან იღვიძებს, უკვირდება მსოფლიო ცხოვრებას და ცოტაოდ ითვისებს ისეთ პოლიტიკურ აზრებს, რომლებსაც დღემდე არავითარი გასაჯალიც კი არ ჰქონდა. ამ უკანასკნელ დროში მოსკოვში დაარსდა სამი დიდად საყურადღებო საზოგადოება — სლა-

ვიანთა დაახლოვებისა, საერთაშორისო შეიღობიანობისა და რუსეთის ერთა შეერთებისა. — პირველი საზოგადოება აღმოცენდა იმ მოძრაობის ნიადაგზე, რომელსაც ჰქვიან „ნეოსლავიზმი“. ბოსნია და ჰერცეგოვინის შემოერთებამ აესტრიის-მიერ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა საზოგადოდ სლავიანთა ქვეყნებში და გამოაღვიძა ყველგან სურვილი შეერთებისა, ერთმანეთის გაცნობისა და საერთო ბრძოლისა გერმანიზმის წინააღმდეგ. — მეორე საზოგადოება — საერთაშორისო მშვიდობიანობისა — დიდი ხანია, რაც არსებობს ევროპაში; მისი თავმჯდომარეა ცნობილი სენატორი (საფრანგეთისა) ესტურნელ-დე კონსტანი. მოსკოვში ამ უკანასკნელ დროში გაიხსნა ადგილობრივი განყოფილება ამ საზოგადოებისა. — ყველაზედ უფრო საინტერესოა მესამე საზოგადოება — „რუსეთის ერთა შეერთებისა“.

რა რომ დამარცხდა რუსეთი აღმოსავლეთში, იპონიის ომში, და შემდეგ იმდენი ძალაც არა ჰქონდა, რომ დაეცვა თავისი უწინდელური სახელი (პრესტიჟი), იძულებული გახდა, რეაქციონურ პოლიტიკის გასატარებლად, გამოეჩხრიკა შინაური მტერი და გამოეცხადებინა იმისთვის ბრძოლა. აგრეც მოხდა. გამოაცხადეს მტრებად „ინოროდლები“, ე. ი. ყოველი ერი, გარდა ველიკორუსებისა. ფინლანდიელები, პოლონელები, ქართველები, სომხები, უკრაინელები, ებრაელები — სულ ესენი შინაური მტრებად იყვნენ გამოცხადებულნი. რადა? იკითხავთ თქვენ. — იმიტომ რომ — ამბობენ ამ რეაქციონურ პოლიტიკის წარმომადგენლები: იმიტომ რომ დავიცვათ სახელმწიფოური მთლიანობა. ამისთვის საჭირო არის გარუსება ყოველ არა-რუსის ეროვნებისა, შთანთქმა და გათქვეფა მათ ერთნაირ ველიკორუსის მასსაშიო. სწორედ ამ უკიდურესმა მიმართულებამ, ამ შოვინისტურმა ნაციონალიზმმა, გამოიწვია ის ახალი საზოგადოება, რომელზედაც ზემოთ იყო ნათქვამი. ეს საზოგადოება ამბობს, რომ შთანთქმა და გათქვეფა ეროვნებათა შეუძლებელია და შესაძლებელიც რომ იყოს, ვერავითარ სარგებლობას ვერ მოიტანს. თუ ყოველ ერს ომი გამოუცხადეთ, ექვი არ არის, ყოველი ერი ჩვენი წინააღმდეგი გახდება და დროთა ვითარების მიხედვით შეიძლება ზურვი გვაქციოს და გვიღალატოსო. ამიტომ სწორედ სახელმწიფო მთლიანობის დასაცველად საჭირო არის მოვიპოვოთ ნდობა და სიყვარული სხვა ერებისაო.

აი დაახლოვებით შინაარსი იმ მოხსენებისა, რომელიც წაიკითხა „საზოგადო კლუბში“ 20-ს აპრილს ბ. ი. სემენოვმა. ი. სემენოვი განძრავ ჩამოვიდა მოსკოვიდან აქ, ქალაქში, ამ მოხსენებისათვის. საზოგადოება ამ მოხსენებას ბლომად დაესწრო და მოისმინა იგი დიდის ყურადღებით. „საჭირო არისო — სთქვა სხვათა შორის ბ. სემენოვმა

— აქ, თბილისშიდაც, დაარსდეს განყოფილება ჩვენი საზოგადოებისაო. ამ გზით ჩვენ ერთმანეთს გავიცნობთ, შევექმნით და შევიმუშავებთ საზოგადო აზრს, ვიქონიებთ ცოტათი მაინც ზედ გავლენას საკანონმდებლო სფეროებში და ამნაირად წინ წავწევთ ამ დიად საკითხსაო.“

მოხსენებამ კამათიც გამოიწვია. მონაწილეობა მიიღეს: ბ. ბ. ვესელოვზოროვმა, გ. გვაზავამ, მ. მაჩაბელმა, გ. თუმანოვმა და კრ. დიასამიძემ.

სამწუხაროდ ამ კამათმა ერთჯერ კიდევ დაგვარწმუნა, რომ საქართველოს ჯერ კიდევ არა ჰყავს შეგნებული ინტელიგენცია. უნდა გულწრფელად ვაღიაროთ, რომ მხოლოდ ბ. გ. გვაზავამ სწორედ დააყენა კითხვა: შეუძლებელია შეერთება და მშვიდობიანი განწყობილება იქ, სადაც უარყოფილია უფლება ერისაო. მხოლოდ უფლებრივი ნიადაგი, მისი დაცვა და განმტკიცება არის ერთადერთი გზა ერთობის და სოლიდარობისაო. — მართლაც, ეს ხომ ტრუიზმია. ვინ არ იცის, რომ უსამართლობას არ უნდა ჰქონდეს ადგილი, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, ერთა განწყობილებაში. მიუხედავად ამისა ბ. გვაზავას გაუწიეს წინააღმდეგობა... მ. მაჩაბელმა და გ. დიასამიძემ. ბ. მ. მაჩაბელმა თავიც იჩინა ენის მახვილობითაც. როცა ბ. გვაზავამ შენიშნა: „მიკვირს, რომ უფლებრივი ნიადაგის წინააღმდეგ ლაპარაკობს ქართველი კაციო!“ — ბ. მ. მაჩაბელმა მოსწრებულად უპასუხა: „ნუ თუ სულ თქვენ უნდა დაგვიჯეროთ მხოლოდ იმიტომ, რომ ქართველი ხართო?“

ჩვენც გვიკვირს, რომ ბ. მაჩაბელმა ვერ იბოვა სხვა ადგილი და დრო საოხუნჯოდ. საქართველოს აქვს თავისი უფლებანი; ბევრი იმათგანი შელახულია და უარყოფილი. როცა რუსეთის შუაგულიდან თავისებური შიკრიკი მოდის და გვეუბნება უნდა დავამყაროთ ნდობა—სიყვარულიო, რა უპასუხობს ქართველმა კაცმა და ინტელიგენტმა გარდა იმისა, რომ ეს ნდობა და სიყვარული, ეს ძმური ერთობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ პირობით, თუ ეროვნული უფლება საქართველოში არ იქნება შელახული და უარყოფილი... სწორედ ეს აზრი წარმოსთქვა ბ. გ. გვაზავამ. წარმოსთქვა დიდის სიფრთხილით და იურიდიულის საფუძვლიანობით... რა იყო აქ უადგილო ან ვერ-მოსათმენი?! —

ბოლოს ბ. სემენოვი დააჯილდოვეს ტაშის ცემით. ბევრი იქვე ჩაეწერა საზოგადოების წევრად. ასე, რომ აქაც გაიხსნება ადგილობრივი განყოფილება „რუსეთის ერთა შეერთების“ საზოგადოებისა.

Z.

ნუსკალ ხანი

ისტორიული მოთხრობა.

(გუძლენი ძმებს კოტეს და მიტროს).

(გაგრძელება*)

V

—:—

სოფელ ომალოს თავში, მთის ხერხემალოზე მდებარეობს ფიქვის ტყით მოქარგული მირგველის ველი, ანუ დელე, როგორც თვით თუშები უწოდებენ ეს მთა ჰყოფს თუშეთის და პირიქით ალაზნებს, რომელიც სოფელ ომალოს ბოლოს უერთდებიან ერთმანეთს. მირგველის ველი იყო ძველადვე მთელი თუშეთის საჯარო ალაგი. ამ ველში იკრიბებოდნენ ოთხივე თემის წარმომადგენლები — საპატიო მოხუციანი სათუშო საქმეების გასარჩევად. იმ სისხლის დროს, როდესაც ძალა აღმართსა ხნავდა და მართალი იყო ის, ვისაც მარჯვენა უფრო უჭრიდა, როდესაც განათლებას ჯერ არ გეებოდა გული და არ გაენათლა გონება, — ბევრი ვარდებოდა გვართა, სოფლებისდა მთელ თემთა შორის უთანხმოება, განუწყვეტელი შური და მტრობა. ბევჯერ საქმე სისხლის ღვრით წყდებოდა თანამომგეთა შორის. ამ ნაირ საქმეების გამრჩევლნი იყვნენ ყველა თუშების წარმომადგენელნი. როდესაც საიმისო მძიმე საქმე ჩამოვარდებოდა, საქმე, რომელიც ეხებოდა მთელ თუშეთს, მის ბედს და იღბალს, როგორც მტრის შემოსევა ან ჯარის გაგზავნა ბარში საქართველოს მეფის საშველად, მაშინ მთელი ხალხი იყრებოდა, ისა სწყვეტავდა. თუშების წარმომადგენელების, ნამეტნავად მთელი ხალხის განაჩენი, გარდაწყვეტილება დაურღვეველი კანონი იყო ყველა თუშებისათვის, ყველა დაუქონებლივ ემორჩილებოდა, ყველას თითქო სიწმიდით მიაჩნდა.

მზე კარგა ამოსულიყო, მთების წვერვალები ნისლით მობურული იყო. აქა იქ ცის სივრცეში ზარმაცად მიიზღაბნებოდნენ შეკუმშული ღრუბლების ნაწყვეტები და აჩრდილებდნენ აქა-იქ თუშეთის ღრეხევენს და გორ-გურებს.

აივსო მირგველის ველი იქა-იქ სოფლებიდან და ციხეებიდან მოსულ ხალხით. თუშების წარმომადგენელებთან ერთად. ყველას, მოხუცს თუ ახალგაზდას აქ მოეყარა თავი, რომ დასწრებულიყვნენ ყრილობაზე, რათა გაეგოთ თუ როგორ და რით გარდასწყდებოდა სამშობლოს საქმე.

ყველას, ვისაც-კი შეჰხედავდით, რაღაც ნაღვლის ელთერი გადაჰკროდა სახეზე, თითქო სამგლოვიაროდ შეყრილიყვნენო. ხალხის შუაში ისხდნენ თუშების წარმომადგენელები თავჭალუნულნი და

*) იხ. ,,ერ ი“ № 11.

ფიქრში გართულნი. დიად სამშობლო მიწა-წყალის ქირ-ვარამი აწუხებდა ყველა მათ; ცეცხლად და გესლად ეხებოდა გულს და ჰქეჯინდა მას!...

— ნეტა რად დაიგვიანეს წოვებმა*), სთქვა ერთმა წარმომადგენელთაგანმა, რა შეჰხედა მზეს და გარდაავლო თვალი გარშემორტყმულ ხალხს.

— მოუსვლელად არ დადგებიან—უთხრა მეორემ,—ეხლა ამ შიშინანობის დროს ისე ადვილიც არ არის იმ სიშორიდან აქ მოსვლა. სადაც არ გვგონია: მეღებვივით მიძვრ-მოძვრებიან ლეკები.

— ვინ წავიდა შესატყობებლად?—ჰკითხა მესამემ.

— გიორგი ომალოელი.

— გიორგი, ხომ შეატყობინე ანთას? მიუბრუნდა მეორე წარმომადგენელი ჰაბუკს, რომელიც იქვე ახლო იდგა.

— როგორ არა, გუშინ დილითვე შევატყობინე, მიუგო ჰაბუკმა, თვით ანთა ენახე და მითხრა უეჭველათ წამოვალთო.

გიორგი ომალოელი იყო ჰაბუკი, ახლად წვერულვამ ამწვანებული. მოელვარე, ცეცხლის მფრქვეველ მის თვალებში, ლაპარაკში და მოხდენილ ტანის მოძრაობაშია-კი ეტყობოდა, რომ მას შიშში, რამე განსაცდელი ჩალად არ მიაჩნდა.

— რა ამბავი ისმის წოვათში—ჰკითხა პირველმა წარმომადგენელთაგანმა ომალოელს, — ლეკის ჯარი ხომ არ დასცემიათ?

— წაროს განადგურების შემდეგ ჯარი-კი აღარ დასცემიათ—უბასუხა გიორგიმ, — მაგრამ ამ სამი დღის წინ-კი ერთ ორმოც ლეკს ალაზნის თავიდან ცხვარი წაუსხავთ. კიდევ დროზე გვეგოთ სოფლებში წოვებს; გასულიყვენ მდევრად და წაროვნის ღელეში გზა მოეკრათ ლეკებისათვის. ერთი ლეკი აღარ გვეშოთ ამბავის მისატანად.

— აი წოვებიც მოდიან, დევდრის ანთა მოუძღვით!.. წამოიძახა ამ დროს ერთმა ხალხიდან.

ხალხი წამოიშალა.

— ხალხს გაუმარჯოს!...—მისალმა დევდრის ანთა, — გამარჯობათ, გამარჯობათ! მჭეხარედ მიესალმნენ სხვა მასთან მოსული წოვებიც.

— ღმერთმა გაგიმარჯოთ! უბასუხა ერთ ხმით მთელმა ხალხმა.

წოვები მყისვე ჩამოხტნენ ცხენებიდან, ცხენები გაუშვეს საძოვარზე და თვითონ მივიდნენ სხვა თუშებთან. ერთი ერთმანეთის მოკითხვის შემდეგ დასხდნენ წარმომადგენელები და დაიწყეს ბქობა.

— რა ისმის ლეკებიდან, ანთავ, ხომ არა გაგიგია-რა? მიუბრუნდა დევდრის ანთას ერთი წარმომადგენელთაგანი.

— გუშინ ნუცალისაგან დესპანი მოგვივიდა, უამბო წოვათის წარმომადგენელმა, — როგორც

*) წოვა—თემია თუშებისა,

ეტყობა, წაროვანში მის ლეკების გაქლეტის შემდეგ, ძალიან გაბრაზებულია ჩვენზე ხანი; ძალიან გვემუქრება. თუ არ დამიმორჩილდებით, შემოეთვალა, ნაცარ-ტუტას ავადენ თქვენ ქვეყანასო, დანდობას და შებრალებას ნულარ მოელით ჩემგანაო. საფლავებიდან ამოყერი თქვენ მკედრებს და მგლებს და ყვა-ყორნებს მივცემ შესატყობლადო...

— ხმლით არ აკუწეთ მაგ შუქარის მომტანი ღორები?!... გააწყვეტინა გიორგი ომალოელმა, — ვფიქვამ მამის ჩემის სულს, წინაპრების საფლავს, მე რომ იქ ვყოფილიყავ იმ დროს, მალე გავაწყვეტინებდი ხმას...

ანთამ ღიმილით შეჰხედა ჰაბუკს და არა-კი უბასუხა რა.

— რა პასუხი მიეცით? ჰკითხეს წარმომადგენელებმა.

— რასაკვირველია, — სთქვა ანთამ, — გაბრაზებულ ძალს მიაღერსება და მოფერება უნდა. თუ ჯოხს მოუქნევ, უფრო გაბრაზდება და უფრო გეცემა. ჩვენც ასე მოვიქეცით. მოვეფერეთ, დავაიმედეთ ნუცალი.

— ძალიან გაქირვებაში ჩავცივდით, თუშები, მცირე სიჩუმის შემდეგ დაიწყო ისევ ანთამ, — ამისთანა დღე არ ვგონებ, რომ ენახოს თუშეთს როდისმე. თავისუფლად სოფლის არე-მარეც-კი არ გავივლება ყველგან ლეკი დაფარფაშობს. ათამდინ წყემსი მოგვიკლეს მთაში და მათი ცხვარი წაიღეს. საიპისო გზა ბილიკებზე და სერ-ღელეებზე დარაჯები გვიდგანან, რომ თვალ-ყური ექიროთ ლეკებზე. ამ ნაირ ცხოვრებას ცხოვრება არ ჰქვიათ, დაასრულა წოვათის წარმომადგენელმა, — უნდა რამე მოუგვაროთ ქვეყანას, როდემდისინ უნდა ვიყვნეთ ამ ცეცხლში?!..

— ერთი გზა გვაქვს, სთქვა ერთმა წარმომადგენელთაგანმა, — ან უნდა დავმორჩილდეთ მტერს, ან არა და უნდა ვებრძოლოთ სანამ პირში სული გვიდგა.

— როგორ თუ დავმორჩილდეთ, მოუთმენლად წამოიძახა ომალოელმა, — არასოდეს... საიმიხოდ რა გვიქირს... ნუ თუ ისე დავვარდით, რომ ბრძოლა ვეღარ შევვიძლიან?!.. არა, სანამ მკლავი თავისუფალი გვაქვს და ხმალის ქნევა შეგვიძლიან, უნდა ვებრძოლოთ უნდა ვებრძოლოთ სანამ პირში სული გვიდგა... დეე სადაც გაწყდება, გაწყდეს გაქიმული ჰაბუკი.

— არასოდეს არ დავმორჩილდებით! ბრძოლა, ბრძოლა! გაისმა გუგუნე ხალხში.

— მოიცათ, ხალხო, უთხრა ანთამ, — ამ კითხვის ასე ადვილად გადაწყვეტა არ იქნება. ეს კითხვა ეხება მთელ თუშეთის ბედს და ჩვენ მის შვილებს ვალად გვაქვს კარგად დაუვირდნთ საქმეს და ისე გადავწყვიტოთ. უნდა იმ ნაირად მოვახერხოთ საქმე, რომ საშვილიშვილოდ საწყევლად არ გავხდეთ.

— როგორ მოვახერხოთ? გაისმა ხმა ხალხიდან.

— დამორჩილებაზე ლაპარაკი, რასაკვირველია, ჯერ აღრეა, მცირე დაფიქრების შემდეგ განაკრძო დევდრის ანთამ, — მე ვგონებ რომ კარგი იქნებოდა მოგველაპარაკა ნუცალთან, ვაგვეგო თუ

რა სწადიან, რას თხოულობს ჩვენგან. თუ მისადები, მივიღოთ მისი წინადადება, თუ არა და დრო კიდევ გვაქვს, მოვილაპარაკოთ და როგორც უმჯობესი იქნება ისე მოვიქცეთ. იქნება ნუცალი იმისთანა მცირე რამეს თხოულობს ჩვენგან, რომ მის გულისათვის არ ღირს სისხლის ღვრა, ხალხის ხოცვა-ჟლეტა და ქვეყნის დაწვა-დაბუგვა. ნუ დაგვიწყდებათ, თუ შებო, დაასრულა ანთამ, — რომ ჩვენი ქვეყნის წინაშე პასუხის მგებლები ჩვენა ვართ...

— კარგი ფიქრია—მოუწონეს ანთას წარმომადგენლებმა, — იგრე სჯობია, მაშ გავგზავნოთ დესპანი ნუცალთან და ვნახოთ რას იტყვის, რას თხოულობს ჩვენგან.

— თანახმა ხართ, ხალხო?—მოუბრუნდა ხალხს წარმომადგენელი, — გავგზავნოთ ნუცალთან დესპანი, თუ არა?

ხალხი ყოყმანში ჩაეარდა და მითქმა-მოთქმა დაიწყო,

— რას იტყვით, თანახმა ხართ, თუ არა? გაუმეორა წარმომადგენელმა.

— მოლაპარაკებაზე თანახმა ვართ, გაისმა რამდენიმე ხმა, მხოლოდ არას დროს არ დავმორჩილდებით ნუცალს.

— ყველანი?

— ყველანი! ყველანი!... გაისმა ხმები აქა-იქიდან.

— აბა, მაშ დანიშნეთ დესპანი, ვისა გზავნით?

— ანთა! დევდრის ანთა! დაიძახა ერთხმად მთელმა ყრილობამ?

— მეორე?

— ითაბანული.

— ამათ ორი კაციც უნდა გავაყოლოთ, ვინ გააჰყვება?

— მე! წამოიჭრა წინ გიორგი ომალიელი.

— მეც! წამოიძახა ბაჩომ.

ბაჩო გამოჰყვა წოვათიდან დევდრის ანთას. ეს იყო ისეთივე მამაცი და შეუპოვარი ქაბუჯი, როგორც იყო გიორგი. წაროვანში ლეკებთან შეტაკებაში პირველი ამისი გავარდა თოფი და მით გაუმასპინძლდა მტერს, პირველი გადაფრინდა ხმლით და, სანამ სხვა ამხანაგები მიეშველებოდნენ, ორი ლეკი გამოსასალმა საწუთროს...

მეორე დღეს ოთხი ამორჩეული კაცი დილა ადრინათ უნდა წასულიყო გირევში ნუცალ-ხანთან.

ყრილობა დაიშალა.

VI

მშვენიერ ფართოდ გაშლილ გირევის ვაკეზე იდგა თავის ჯარით ავარიის ბრძანებელი ნუცალ-ხანი. ვაკის შუა ალაგას იდგა მისი კარავი, რომლის წინ ლაღად ფრიალებდა გამარჯვებული ხანის დროშა. კარავის კარების წინ ატუზულიყო ხმალ ამოწვდენილი ორი კარის დაბაჯი.

შუა დღე ჯერ არ იქნებოდა. კარავში ისხდნენ ნუცალი და მურთაზი.

— ძალიან წინააღმდეგობას გვიწვევენ თუშები,—სთქვა ნუცალმა. მე არ მეგონა, რომ ამდენ ხანს გაგვიძლებდნენ. რამდენი სოფელი, ციხე-სიმაგრეები გავანადგურეთ, მთებზე ცხვარი კინალამ გავუწყვიტეთ და მაინც თავს არ იხრიან.

— რაც გადაგვირჩა სოფლები მიწასთან გავასწოროთ, უთხრა მურთაზმა, — დიდ-დიდ ციხე-სიმაგრეებს ალყა შემოვარტყათ და მაშინ, დაარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, ჩემო ბატონო, რომ თუშები თავსაც მოგვიხრიან და დაგვმორჩილდებიან კიდევ.

— ეგ ეგრეა, ჩემო მურთაზო,—სთქვა ხანმა, — მაგრამ შევძლებთ-კი სულ ორი თუ სამი ციხე ავიღეთ და რამდენი მეომარი დავკარგეთ... ჯარი თითქმის გაგვინახვერდა. მერე თარეშობაში რამდენი დავგინოცეს. უნდა მოვსპო თარეშობა, ზიანის მეტი არა მოაქვს-რა,

— ხომ არა გაგივია-რა, ჰკითხა რამდენიმე სიჩუმის შემდეგ ნუცალმა თავის მხედართ მთავარს — თუშები ხომ არსად არ იყრებიან, ან არაფერს არ აპირობენ ჩვენს წინააღმდეგ?

— არაფერი არ გამოვიდა, სთქვა მურთაზმა, — მე მაგაზე ფრთხილად მიჭირავს თვალ-ყური, მაგრამ არა ისმის რა. ეჰ, ან რას გაბედავენ, ამაყად დაუმატა ლეკმა, — თავს ზარ დაცემულნი ტურებივით ციხეებში იმალებიან.

— არა, მაინც სახეში უნდა ვიქონიოთ, რაც უნდა იყოს სიფრთხილე გვმართებს.

ამ დროს კარებში გამოჩნდა ანდაქოელების ბელადი—აბდულა.

— რა ამბავია აბდულ? ჰკითხა ნუცალმა.

— მშვიდობა, ჩვენო დიდებულო ხანო, უპასუხა ანდაქოელმა, — თუშები მოვიდნენ და თქვენ ნახვას თხოულობენ.

— შემოიყვანე! — უბრძანა. ნუცალმა.

აბდულა გავიდა.

— ძლივს! სიხარულით წამოიძახა ავარიის ბრძანებელმა, — ეხლა-კი იქნება მივასწიოთ საწადილს. მორჩილობის გამოსაცხადებლად მოვიდოდნენ.

აბდულა მივიდა თუშებთან, რომელნიც ალვრებით ცხენებ ხელში დაქერილნი, ელოდნენ ხანის პახუხს ბანაკის მოშორებით.

— გამომყევით, უთხრა თუშებს ანდაქოელმა.

თუშებმა დააბეს ცხენები და გაჰყვეს ლეკს. როდესაც მიუახლოვდნენ ხანის სადგურს, აბდულმა მოსთხოვა იარაღის ახსნა.

— როგორ, რად უნდა ავიხსნად იარაღი?!.. განცვიფრებით ჰკითხა გიორგიმ ლეკს.

— ხანთან არ შეიძლება იარაღით შესვლა! ცივით და ამაყად მიუგო აბდულამ.

— რატომ არ შეიძლება? მოუთმენლად უთხრა ბაჩამ, — რის გემინიანთ?.. თუ-კი ჩვენ ეს ხუ-

თი კაცო მოვედით თქვენ ბანაკში და არ გვემინიან, თქვენ რა გაზინებთ ამოდენა აყარ ხალხს?!

შხამიანი ისარი შიგ გულში მოჰხვდა ლეკს. თვალები აღნთო და სიბრაზისგან გაფითრებულ ტუჩებმა ცმაცუნნი დაიწყეს. ერთი ორი ამისთანა ისარი კიდევ საკმარისი იყო, რომ სისხლი ჩამოვარდნილიყო ამ დაუძინებელ მტერთა შორის.

ანთამ დააშოშმინა ორივე მხარე.

— გაჩუმდით, უთხრა ნამეტან ფიცხ თავის თანამოძმე ქაბუკებს, აქ საქმე არ წაგვიხდინოთ. მოთმინება გმართებთ.

— ჩვენ მხარეში ვაყკაცი და იარაღი გაუყრელები არიან, მიუბრუნდა შემდეგ ანთა მშვიდობიან კილოთი ბრაზმორეულ ლეკს, — ჩვენში უიარაღოთ მხოლოდ მანდილოსნები დადიან. ამისათვის, უთხრა წოვათის წარმომადგენელმა, — ჩვენთვის იარაღის ახსნა შეუძლებელია. ჩვენ იარაღს ვერ ავიხსნივთ, მოახსენე ხანს და თუ არ შეიძლება უკანვე დავარუნდებით.

— კარგი, აქ მომიცადეთ, სთქვა აბდულამ და საჩქაროთ გასწია ხანისაკენ.

— ღორა!... კბილების ღრაქუნით წაიბუტბუტა ომალოელმა, — ხომ არ გინდოდა იარაღი ავეყარა ჩვენთვის და შემდეგ, თუ რამე საქმე მოხდებოდა, დაგექრათ ჩვენი თავები და როგორც სამხვეწრო კურატებისთვის ყელები დაგექრათ... ნურც ისეთი სულელები გგონივართ...

აბდულა გამოეცხადა ნუცალს.

— დიდებულო, ხანო, მოახსენა ანდაქოელმა, — თუშები იარაღს არ იხსნიან, რომ მოვსთხოვე ძრიელ იწყინეს და მითხრეს, რომ თუ იარაღით არ შეიძლება ხანის ნახვა, უკანვე დავბრუნდებითო...

— გამოტყინებულო! იფეთქა ნუცალ-ხანმა, შუბლი შეეკუმშა, წარბები შეკუმხა და მრისხანე მისი თვალები ცეცხლებს ისროდა, — შენ ბილწავ ჩვენ რჯულს, ჩვენ წმიდა ყურანს, შეგიტყვევს ბუსურბნობა. — შე უბედურო, არ იცოდი აქამდის, რომ ყურანის მოძღვრების თანახმობით დესპანი სრულის ხელშეუხებლობითა და მფარველობით უნდა სარგებლობდეს?!.. წადი და ეხლავე აქ მომიყვანე თუშები.

თავზარ დაცემული აბდულა გავიდა გარეთ. ბევრ ხანმა არ გაიარა, ოთხი შეიარაღებული თუში გამოჩნდა კარავის კარებში.

— მობრძანდით, თავაზიანათ დაუხვდა ნუცალი თუშებს, — ძრიელ სასიამოვნოა ჩემთვის თქვენი სტუმრობა.

— მაგაში ჩვენ დარწმუნებული ვართ, ხანო, უთხრა ანთამ, — სტუმარი ღვთისაა და ამისათვის ყველასთვის სასიამოვნო უნდა იყოს.

— ჩემმა ბელადმა თავის უფიცობით და სიბრიყვით შეურაცყოფა მოგაყენათ, სთქვა ავარიის

ბძანებელმა, მაგრამ იმედი მაქვს, რომ ყურადღებას არ მიაქცევთ და გულში საწყენად არ მიიღებთ.

— ეჰ, ხანო, ნაღვლიანის ღიმილით მიუგო ანთამ, — ჩვენ გულში ისეთი ბალოამი ტრიალებს, რომ მაგნაირი შეურაცყოფა არც-კი ესმის.

— რა ბალოამი გაწუხებთ, არ მესმის? გესლიანათ ჰკითხა ნუცალმა.

— რასაკვირველია, მტერს მტრის წუხილი არ ესმის. — სიმწარით წაიბუტბუტა თავისთვის ანთამ — ჩვენი მიწა-წყლის უბედურება, მისი ქირი და ვარამი.. ხანო— წარმოსთქვა ანთამ რამდენიმე სიჩუმის შემდეგ, რა აიღო თავი და გაუყარა თვალი თვალს ავარიის ბძანებელს, — დანგრეული, მიწასთან გასწორებული მისი სოფლები და ცხენ-კოშკები!... ნანგრევებში და აქა-იქა მთის კალთებზე მოკენქილი, სამარე მოკლებული, ფრინველების და მხეცების შესაქმელად გამზდარი თანამოძმეების გვამები—განა ეს ყველა სამწუხარო არ არის ჩვენთვის?!..

— მეტრე ვისი ბრაღია თქვენი მიწა-წყლის განადგურება? გულცივად უთხრა ნუცალმა.

— ჩვენ თქვენ არც გამტყუნებთ, მიუგო ანთამ. ვიცით რომ მტერთა შორეს სათნოება არ სუფევს ხოლმე.

— მაგაში შემცდარნი ხართ, მოუთმენლათ გააწყვეტინა ხანმა, — ჩემ გულიდან მტრისადმი სათნოება არასოდეს არ გამოლეულა!

— ნე ისეთი ვერაგი და სისხლის მსმელი მხეცი არა ვარ, როგორც არის თქვენი კახეთის მეფე ლევანი... ესაო და დიდობმა არ მიიღეს ჩემი მღვდლები და არ იწამეს იესო ქრისტეო, წამოვიდა უთვალავ ჯარით და ქვა ქვაზე აღარ დაანარჩუნა; მიწასთან გაასწორა დიდობის ავლა დიდება. შებრალება აღარ იყო არც დიდისა და არც პატარისა, არც ქუდოსნისა და არც მანდილოსნისა. მთა, ღრუ-ხეხვები მორწყო მათი სისხლით და დახოცილი მკვდრების გვამები მისცა მხეცს შესაქმელად!..

— ღილა, ჩვენც გავიგეთ ეგ ამბავი, სთქვა ანთამ, — მეფის მიერ გაგზავნილი ქართველები ხომ ამოეხოცნათ დიდობებს და ერთ მღვდლისთვის მოეპარსნათ თავ-წვერ-ულვაში. შეესოთ უკულმა ჯორზე და ისე გაესტუმრებინათ კახეთში მეფესთან. ეს ისეთი შეურაცყოფაა, დასძინა დედრის ანთამ, რომ არც ერთი ქვეყნის ბძანებელი არ მოითმენდა. ეგ შეურაცყოფა მარტო მღვდლისა არ არის, არამედ ეგ არის შეურაცყოფა მთელი ქვეყნისა, მისი სარწმუნოებისა და მეფისა.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ავარიის ბძანებელს უკვირდა ანთას გაბედული პასუხის გება, მისი პირდაპირი ლაპარაკი. მურთაზი-კი იღვა და მთელ ამ ხნის განმავლობაში თვალს არ აშორებდა იმ ოთხ თუშს უფლებს რომ მიეცათ მისთვის, იმ წუთშივე ოთხსავე თავებს დააყრევინებდა.

— ჩვენმა ხალხმა გამოგვგზავნა—უთხრა დევდრის ანთამ ნუცალს—რადა გავგვეგო რა გსურთ და რას გვთხოვთ.

— მე სრულებით არ მინდოდა თქვენი ქვეყნის აობრება, ხალხის ხოცვა-ჟლეტა — ლმოიერად დაიწყო ნუცალმა, — თქვენ თვითონ დამერწმუნებოთ, რომ ყოველთვის, როდესაც სოფელს, ან ციხეს-სიმაგრეს მივადგებოდი, ჯერ მორჩილობას ვითხოვდი, არ მემორჩილებოდნენ თუშები და მეც იძულებული ვიყავი ძალა მეხმარა.

ივ. ბუჭურაული.

(შემდეგი იქნება).

განცხადება.

ქართული შვერლობა სასოკანდოდ ვერსდგას კარგ ნიადგსე, მაგრამ ვეველანსედ უფრო მეტი უბედურობა კი ჩემ ნაწერებს ეწვია: ამ ნახევარ საუკუნის განმავლობაში ორი პატარა ტომის მეტი არ გამოხუდა, მანინ როდესაც რამდენიმე ათეული მანინც უნდა გამოკეშულიყო. ამის მიხეზი ხელმოკლეობა და დუდუფრობა იყო. რადგანაც ეს ორივე მიხეზი დღეს თავიდან აცილებულია, მე თვითონ განვიზრანსე სრული ჩემი ნაწერების გამოკეშა ამგვარად: გამოვა კრებული ვოველ თვიურად, წელიწადში თორმეტი წიგნი, ორას ფურცლიანი. პირველ ას ფურცელსე იქნება დაბეჭდილი ჩემი ახალი ნაწერები ჯერ სრულიად არსად დაბეჭდილი და მეორე ასსე კი ძველი, უკვე სხვა და სხვა ქუნანალ-განხეთებში დაბეჭდილი აქაიქ, მაგრამ განწორებული და შენიშვნებით, თურა დრომ და ვითარებამ გამოიწვია ეს ახუის თხზულება. (მასალები მთელი წლის ე. ი. 12 წიგნისა მხადან).

წლიური ფასი ერთი თუმანი, რომელიც

განაწილდება ოთხად, თითო წიგნი-კი ელირება თითო მანეთი.

ხელის მოწერა მიიღება ჯერ-ჯერობით: თბილისში, წერაკითხვის სას. კანცელარიაში, ქუთაისში მთავრიშვილისა და ისიდორე კვიციანიძის წიგნის ძალასიებში, დაწვრილებით შემდეგში.

ააკაკი.

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლისთვის

ყოვე ლ-დღიური სალსაპოლიტიკოდაიტერატურო გაზეთი

„ჩვენი გაზეთი“

1910 წელსაც გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც წინად გამოდიოდა. გაზეთი წლიურათ ელირება თბილისში და თბილის გარეთ 7 მან., ნახევარი წლით 4 მან., საზღვარგარეთ 14 მან. წლით, ნახევარი წლით 7 მან., ხელის მოწერა მიიღება თბილისში „მომავლი“-ს კანტორაში, ბათუმში, სამტრედიიაში და ქიათურში რკინის გზის შკაფებში, ქუთაისში ის. კვიცარიძესთან, ჩოხატარუში ს. თავართქილაძესთან — წიგნის მაღაზიაში, ოზურგეთში — მ. თალაქვაძესთან, ხიდისთავში ნ. კობიძესთან, ფოთში — პ. ურუშაძესთან.

ფულის გამოსავზავნი ადრესი: Тифлисъ, тип. „Шрома“, Каллистрату Кош. Цуладзе.

1910 წლის 1 იანვრიდან

მიიღება ხელის მოწერა ყოველ-კვირეულ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ

„ფონჯი“

წლიურად გაზეთი ელირება — — 3 მან. 50 კაპ.
ნახევარის წლით — — — — 2 მან. — კაპ.
სამი თვით — — — — 1 მან. 20 კაპ.

ადრესი: Кутаисъ, редакция „ПОНИ“, Валахванская улица, домъ № 37.

ხელის მოწერა შეიძლება აგრეთვე ისიდორე კვიცარიძესთან.

რედაქტორ-გამომცემელი: პეტრე სურგულაძე.